

Staroba a starnutie z pohľadu žiakov druhého stupňa základnej školy

Božena Hájková

Bakalárska práca
2018



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Božena Hájková**
Osobní číslo: **H15225**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Stáří a stárnutí z pohledu žáků druhého stupně základní školy**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti vývojových charakteristik stáří, adolescence a mezigeneračních vztahů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

JERÁBEK, Hynek a kol. Mezigenerační solidarita v péči o seniory. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 9788074191176.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783080.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

JACKOVÁ, Zuzana. Diplomová práce Seniori z pohledu studentů. Brno: LF MU, 2012.

HROZENSKÁ, Martina a kol. Sociálna práca so staršími ľuďmi a jej teoreticko-praktické východiská. Martin: Osveta, 2008. ISBN 9788080632823.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. ledna 2018

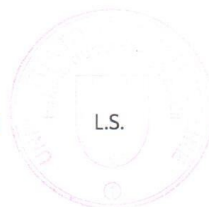
Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018



doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka



Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně^{25.4.2018}.....



¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezahnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalárska práca sa zaoberá problematikou staroby a starnutia očami žiakov druhého stupňa základnej školy. Teoretická časť je rozdelená do troch kapitol, ktoré popisujú obdobie pubescencie a staroby a tiež približujú kľúčové pojmy, predovšetkým postoje a vzťahy. Cieľom bakalárskej práce je zistiť pohľad respondentov na starobu, pričom sa zohľadňujú ich skúsenosti a vzťahy so seniormi, vedomosti o starobe a predstavy o postavení seniorov v spoločnosti, či o vlastnej starobe. Výsledky praktickej časti poukazujú na ich postoje k téme staroby ako takej.

Kľúčové slová:

Staroba, senior, pubescencia, skúsenosti, vzťahy, postoje

ABSTRACT

Bachelor thesis is dealing with the issues of old age and aging from the point of view of the primary school students. Theoretical part is divided into three chapters that describe the period of pubescence and old age, third one approximates particularly concepts of attitudes and relationships. The main aim of the work is to find out a view of respondents on the old age, while their experiences and relationships with seniors, knowledge about old age, the ideas of seniors' position in society and the ideas of own old age are taken into account. Results of practical part refer to respondents' attitudes towards old age in general.

Keywords: old age, a senior, pubescence, experiences, relationships, attitudes

Moje poďakovanie patrí Mgr. Eve Šalenovej za odborné vedenie a konzultácie v priebehu spracovania mojej bakalárskej práce. Ďakujem aj celej mojej rodine za psychickú podporu.

„Úcta k šedinám sa nedá načasovať ani naplánovať.“

Tak ako je nemožné naplánovať ľudskosť.“

J. GODÁRSKÝ

Vyhlasujem, že odovzdaná verzia bakalárskej práce a verzia elektronická nahraná do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČASŤ	11
1 VČASNÁ A STREDNÁ ADOLESCENCIA, PUBESCENCIA	12
1.1 TELESNÝ VÝVIN V PUBERTE	12
1.2 PSYCHICKÝ VÝVIN V PUBERTE	13
1.3 VÝVIN OSOBNOSTI V PUBERTE	17
1.4 SOCIÁLNE VZŤAHY V PUBERTE.....	18
2 STAROBA A STARNUTIE	19
2.1 DEFINÍCIE A POJMY.....	19
2.2 TELESNÉ ZMENY SPOJENÉ SO STARNUTÍM A STAROBOU	21
2.3 PSYCHICKÝ VÝVIN V STAROBE	22
2.4 OSOBNOSŤ V STAROBE	23
2.5 SOCIÁLNY VÝVIN V STAROBE.....	24
2.6 UMIERANIE A SMRŤ.....	25
3 VZŤAHY, HODNOTY A POSTOJE	27
3.1 DEFINÍCIE A POJMY.....	27
3.2 VZŤAHY	28
3.3 HODNOTY.....	29
3.4 POSTOJE	30
II PRAKTICKÁ ČASŤ	33
4 METODOLÓGIA VÝSKUMU	34
4.1 VÝSKUMNÝ PROBLÉM	34
4.2 VÝSKUMNÉ OTÁZKY A CIELE VÝSKUMU.....	35
4.3 DRUH A METÓDY VÝSKUMU	35
4.4 VÝSKUMNÝ SÚBOR.....	36
5 VÝSLEDKY	37
5.1 SPÔSOB SPRACOVANIA VÝSLEDKOV	37
5.2 ANALÝZA VÝSLEDKOV	37
5.3 ZHRNUTIE A INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV.....	60
5.4 ODPORÚČANIA PRE PRAX	62
ZÁVER	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
ZOZNAM TABULIEK	67
ZOZNAM GRAFOV	68
ZOZNAM PRÍLOH	69

ÚVOD

Cieľom tejto práce, v súlade s jej názvom, je objasniť dve vývojové obdobia – skorú adolescenciu a obdobie staroby a priblížiť problematiku vzťahov, postojov a názorov. V praktickej časti sme sa pokúsili zistiť, ako na starobu a starnutie nazerajú žiaci druhého stupňa základnej školy a na základe ich vyjadrení vyvodiť, aké sú ich vedomosti o starobe a ich postoje ku seniorom.

Staroba a starnutie je v dnešnej dobe častou témou odbornej i laickej verejnosti. Vo vyspelých krajinách Európy rezonujú vyjadrenia o starnutí populácie, predlžovaní sa priemerného veku aj veku dožitia človeka. Sledovaný je tiež pomer počtu starých ľudí a ľudí v produktívnom veku. Vývoj v posledných desaťročiach naznačuje problémy, ktoré v týchto súvislostiach predstavujú zvýšené nároky na dôchodkové a penzijné systémy, náklady na sociálnu aj zdravotnú starostlivosť.

Oveľa zložitejším problémom, ako riešenie ekonomických tém, sa však javí vývoj medziľudských vzťahov, konkrétne medzigeneračných vzťahov. Rôzne vekové kategórie majú odlišné názory, vyznávajú rôzne hodnoty a majú tiež inú spoločenskú hodnotu. Mení sa štruktúra rodiny, narastá medzigeneračná nevraživosť, diskriminácia, ageizmus. Aj to je dôvod, prečo sme si tému Staroba a starnutie z pohľadu žiakov druhého stupňa základnej školy vybrali.

Charakterizovanie staroby môžeme rozdeliť do dvoch prúdov. Niektorí ju vidia ako rozvážnosť, trpezlivosť, stálosť, toleranciu a múdrosť, ktoré pramenia z vedomostí a životných skúseností, iní predovšetkým ako ťažkosti spôsobené psychickými a fyzickými zmenami. Celkovo hovoríme o zmenách psychologických, fyziologických, sociologických, sociálnych. Vnímanie staroby a starnutia bolo už popísané vo viacerých prácach a z rôznych pohľadov. Skúmali sa postoje strednej generácie, žien, seniorov v domovoch, študentov stredných škôl.

Cieľovou skupinou našej práce sú žiaci vo veku 11 až 16 rokov. Často sa hovorí, že pre deti je téma staroby a starnutia tabu, pokúšame sa však pozrieť na zložitý vzťah dieťaťa a seniora ich očami – prostredníctvom vyjadrenia detí. Predpokladáme totiž, že už v detstve sa pokladajú základy dôležité pre kvalitu týchto vzťahov.

Praktická časť tejto bakalárskej práce je podložená troma kapitolami v teoretickej časti. Sú v nej popísané dve vývojové obdobia človeka, a to: adolescencia – predovšetkým jej prvá

fáza a staroba. Tretia kapitola odkrýva problematiku vzťahov, hodnôt, postojov a názorov. V praktickej časti sme sa zamerali na vzťahy a postoje detí – žiakov druhého stupňa základnej školy ku starobe a starým ľuďom. Informácie sme získali z vlastného kvantitatívneho výskumu prostredníctvom dotazníkového zisťovania. Otázky smerovali ku splneniu čiastkových cieľov tejto práce a boli zamerané na skúsenosti a vzťahy žiakov ku seniorom, vedomosti o starobe a predstavy o postavení starých ľudí v spoločnosti, či o vlastnej starobe.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 VČASNÁ A STREDNÁ ADOLESCENCIA, PUBESCENCIA

V predloženej práci sme skúmali vzťahy a postoje detí – žiakov druhého stupňa základnej školy ku seniorom. Druhý stupeň základných škôl navštevujú v Českej republike žiaci 6. až 9. ročníka, v Slovenskej republike žiaci 5. až 9. ročníka. Tieto deti sú vo veku 10 až 15 rokov. Spadajú teda do vývinového obdobia človeka medzi 10. až 16. rokom veku, ktoré je v psychológii nazývané včasná a stredná adolescencia. Vágnerová (2000, s. 209) rozdeľuje obdobie dospievania na dve fázy: „Obdobie dospievania je prechodnou dobou medzi detstvom a dospelosťou. Začína približne v 11 rokoch a končí dosiahnutím dospelosti v 20 rokoch. Prvá fáza dospievania je časovo lokalizovaná približne medzi 11. a 15. rok, s určitou individuálnou variabilitou, danou v tomto prípade predovšetkým geneticky. Toto obdobie je označované ako pubescencia.“ Pojem pubescencia pochádza z latinského jazyka a znamená telesné dospievanie. (Říčan, 2004, s. 170) Často sa používa tiež pojem puberta, alebo sa toto obdobie zvykne nazývať aj starší školský vek.

Janošová (in Blatný, 2016, s. 99-100) uvádza, že v adolescencii dochádza k celkovej premene dieťaťa na dospelého jedinca. Tento biologický, psychický a sociálny vývin zahŕňa telesnú zrelosť a schopnosť reprodukcie, emočný vývin, stabilizáciu prežívania a reguláciu správania. Dochádza tiež ku zmenám sebavnímania. Začiatok puberty je poznačený nástupom telesného dozrievania a koniec dosiahnutím biologickej dospelosti, teda schopnosti splodiť potomstvo.

1.1 Telesný vývin v puberte

Zvýšenou činnosťou hypofýzy a produkciou rastového hormónu sa rozrastajú chrupavky a výrazne sa predlžujú dlhé kosti, predovšetkým kosti končatín. Dochádza k rastovému skoku s veľkými individuálnymi rozdielmi. Rast sa spomalí až vplyvom činnosti nadobličiek a pohlavných žliaz, ktoré produkujú pohlavné hormóny. Pubescent začína priberať na hmotnosti. Na konci puberty dochádza u chlapcov k vývinu svalovej hmoty podľa mužského typu a mäkkých tkanív u dievčat podľa ženského typu. Zaostávanie rastu vnútorných orgánov vyvoláva nerovnováhu organizmu. Zvýšenú aktivitu prejavuje aj celá pokožka – dochádza k nadmernému vylučovaniu potu. Zvýšenou činnosťou tukových žliaz sa pleť stáva mastnejšou. Spolu s prípadnou hormonálnou poruchou to môže viesť ku vzniku akné. Okrem rastu do výšky a pribúdaniu hmotnosti sa začínajú vytvárať tzv. pohlavné znaky. Zväčšujú sa pohlavné orgány, u dievčat dochádza k vývinu prs, objavuje sa ochlpenie, menštruácia. Chlapcom sa zväčšujú semenníky, pribúda ochlpenie, mutácia

hlasu, polúcia, zarastanie tváre. Postupne dochádza ku zmenám v dýchaní, činnosti srdca, krvnej skladby, činnosti niektorých žliaz s vnútorným vylučovaním, organizácie mozgu a i. Na základe telesných zmien dochádza ku zmene motoriky, pohyby pubescenta sú nemotorné, nešikovné. (Končeková, 2010, s. 178-185)

1.2 Psychický vývin v puberte

Psychický vývin sprevádzajú zmeny v citovej oblasti, mení sa pozornosť, pamäť, myslenie, reč. Dozrieva aj mozog s prihliadnutím na individuálne osobitosti jedincov. Pomalšie vlny v EEG spôsobujú zmeny, s ktorými môže súvisieť emočná labilita a narušená pozornosť.

Túto skutočnosť Langmeier a Krejčířová (2006, s. 147) zhrnuli ako: „obdobie emočnej lability, ktorá je domnelo podmienená vnútornými zmenami v organizme jedinca. Pudový tlak spojený s pohlavným dozrievaním prináša do života dospievajúceho nové vnútorné podnety a robí ho až precitliveným na rôzne podnety prichádzajúce z vonku. Prejavy citových konfliktov bývajú veľmi silné, a tak nápadné, že dali podnet k označeniu celého obdobia ako obdobia „búrok a kríz““. Niektorí autori, napríklad Buhlerová, Hetzerová pripisujú túto negatívnu emocionalitu k prvému obdobiu dospievania – pubescencii, v nasledujúcom období dospievania hovoria o určitom utíšení. Novšie práce však tento prístup potvrdili len čiastočne, nepreukázali súvislosť kríz s pohlavným dozrievaním. Celkovo sa zvláštnosti psychiky dospievajúcich dajú chápať ako zmarené úsilie prispôbiť sa biologickým, psychickým a sociálnym podmienkam. (Langmeier, a Krejčířová, 2006, s. 147 - 148)

Biologické dospievanie spôsobuje celý rad psychických zmien. Prudko sa rozvíjajú už predtým osvojené kognitívne schopnosti a kvalitatívne sa mení aj spôsob uvažovania. Veľké zmeny môžeme zaregistrovať aj pri prežívaní – v prvých rokoch je poznačené emočnou nestabilitou a znižuje sa aj schopnosť sebaovládania. (Blatný, 2016, s. 100)

„V období dospievania sa dokončuje kvalita zmyslového poznávania. Pociťovanie a vnímanie má parametre dospelého. Rovnako to platí aj pre pamäť a pozornosť. V puberte dochádza ku kolísaniu pozornosti, narušeniu koncentrácie. Príčiny sú jednak fyziologické (napr. hormonálna činnosť), ale aj psychologické (napr. citová labilita). Z predstavivosti sa vytrácajú eidetické obrazy, predstavy sú všeobecnejšie, menej živé.“ (Jakabčic, 2002, s. 52)

Vnímanie a pozornosť

Tým, že sa vnímanie pubescenta vyrovnáva s vnímaním dospelého, zdokonaľuje sa aj jeho schopnosť podrobnej analýzy, presnosť vnímania času aj priestoru. Jeho orientácia sa rozširuje, stále však ešte nechápe nekonečnosť priestoru. Orientuje sa v týždňoch a mesiacoch, nedokáže ale pochopiť večnosť času. Zlepšuje sa jeho odhad, zrak, sluch, čuch aj chuť. Vnímanie v období puberty je už spojené s plánovaním, úmyselnou pozornosťou a očakávaním – môžeme preto hovoriť o pozorovaní. Niekedy napriek týmto pozitívnym zmenám dochádza ku zníženiu výkonnosti, a to vplyvom zhoršenej pozornosti – dočasne je narušená schopnosť koncentrácie pozornosti. Vidieť to hlavne v nesústredenom učení a v striedaní záujmov. Koncom puberty dochádza opäť ku zlepšeniu, pozornosť sa ustáli, rastie rozsah pozornosti aj schopnosť prenášať pozornosť. (Končeková, 2010, s. 186)

Pamät'ové zmeny

V období puberty dochádza ku kvalitatívnym zmenám aj rastu pamäte. Mení sa pamäť krátkodobá aj dlhodobá. Sebareflexia zvyšuje uplatňovanie osobného vplyvu na zapamätané, uplatňuje sa revízia a prestavba uložených obsahov. Pri osobnej zainteresovanosti naberá na kvalite aj selektivita, a tým narastá aj efektívnosť pozornosti. Nárast štruktúrálnej a funkcionálnej kapacity procesu spracovania informácie je umožnený kombináciou selektívnej pozornosti, množstva zapamätaných skúseností, vedomia osobnej relevancie daných informácií a schopnosti formálnych operácií. (Macek, 2003, s. 46)

Po období názornej pamäte sa v puberte rozvíja slovno-logická pamäť, čo súvisí s rozvojom logického myslenia. V 13. roku dosahuje vrchol mechanická pamäť. Štrnásťroční žiaci už majú odpor k memorovaniu, prevažuje u nich logická pamäť. (Končeková, 2010, s. 187)

Predstavy

Uskutočňuje sa prechod od detských náhodných predstáv k úmyselnejším a všeobecnejším. Na predstavy má vplyv aj typ vyššej nervovej činnosti. V súvislosti s predstavami sa odkrývajú talenty pre umeleckú tvorivosť pri deťoch umeleckého typu a predstavy vedeckého typu korešpondujú s talentom pre konštrukciu, matematiku a fyziku. Charakteristická je pre nich abstrakcia, všeobecnosť a schematizmus. (Končeková, 2010, s. 187)

Fantázia – obrazotvornosť

Fantázia je ovplyvnená tým, že v puberte extrovertnosť ustupuje introvertnosti – pubescent sa viac zameriava na svoje vnútro. „V tejto fáze začína byť dôležitou fantazijná predstava seba samého, určitý ideál, ktorý si pubescent postupne vytvára a tiež ho často mení. Predstavy ideálu bývajú krásne, ale veľmi často sú nereálne...“. (Vágnerová, 2000, s. 226)

Pubescent sa často oddáva dennému, bdelému sneniu, v ktorom si predstavuje splnenie akýchkoľvek túžob. Týka sa tiež plánov do budúcnosti. Negatívnym sa stáva vtedy, ak je príliš intenzívne a odvádza od plnenia si povinností a spôsobuje stratu schopnosti reálne uvažovať. Rekonštruujúca fantázia je používaná pri učení – napríklad predstavenie si krajiny na základe zobrazenia v mape. Konštruujúca – tvorivá fantázia sa uplatňuje v umeleckej, vedeckej či technickej tvorbe a v konštruktívnych hrách. (Končeková, 2010, s. 188)

Myslenie

Myslenie sa kvalitatívne zlepšuje vo všetkých myšlienkových operáciách – týka sa to hlavne abstrakcie a zovšeobecňovania, ale aj foriem myslenia. Na začiatku registrujeme nárast rozvoja kognitívnych schopností, pubescenti dosahujú štádium formálnych logických operácií. Začínajú uvažovať abstraktne a hypoteticky, vedia analyzovať. K rozvoju hypoteticko-deduktívneho myslenia (vedecké myslenie) dochádza približne od 12 rokov. Toto myslenie sa však u všetkých jedincov nerozvinie. Jeho úroveň závisí viac na učení ako na dozrievaní človeka. V dospievaní zaznamenávame rozvoj kognitívnych schopností dosiahnutých v predchádzajúcom období – rastie kapacita pracovnej pamäte. Rozvíja sa metakognícia a metapamäť (porozumenie vlastným pamäťovým schopnostiam). Dochádza tiež k rozvoju exekutívnej funkcie, teda schopnosti organizovať myslenie a chovanie za účelom dosiahnutia cieľa. Rozvojové zmeny prebiehajú v sociálne kognitívnom myslení, čo je uvažovanie o iných ľuďoch a vzťahoch medzi nimi. Okrem toho sa zlepšuje aj rekurzívne myslenie (predstava o tom ako iní uvažujú o jeho myslení) a s kognitívnymi zmenami sa vyvíja aj morálne usudzovanie. (Blatný, 2016, s. 101-102)

„Od začiatku pubescencie väčšina dospievajúcich dosahuje vyšší stupeň logického myslenia – podľa Piagetových názorov sa v tej dobe objavuje nový operačný systém, systém formálnych operácií. Je to systém druhého stupňa v tom zmysle, že sa konkrétne operácie samy berú za objekt ďalších operácií, to znamená, vyvodzujú sa súdy, myslí sa o myslení.“ (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 149) Tento nový spôsob myslenia vplýva na postoj dospievajúceho k celému svetu a predovšetkým k ľuďom. Porovnáva to, čo existuje

s tým, čo by mohlo, alebo malo byť – teda s ideálom vo svojej mysli. Z toho vyplýva jeho častá kritika, nespokojnosť, sklamanie, nejasné túžby a aj prehnaný pesimizmus. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 152)

Reč

Pubescent používa priemerne 14 000 slov. Vyjadruje sa zložitejšími, gramaticky správnymi vetami. Hovorená reč je dynamickejšia a až príliš výrazná. Pubescenti sa neuspokoja s bežným hovorením, majú odvahu vymýšľať nové slová, vytvárajú žargón, používajú slangové výrazy. Charakteristická pre tento vek je tiež hlučnosť, kričia na seba a prekrikujú sa zo všetkých síl. U chlapcov je táto skutočnosť umocnená zmenou hlasu. Snaha uplatniť sa v kolektíve a uvoľniť vnútorné napätie prináša opojenie krikom a hlukom. (Končeková, 2010, s. 190)

City, emócie

Ďalšou zmenou nami sledovaného vývinového obdobia je zvýšená nechť prejavovať navonok svoje city. Dospievajúci už nie je tak bezprostredný a otvorený, svoje pocity považuje za veľmi intímne. Stáva sa viac uzavretým. Obáva sa nepochopenia, výsmechu, sám nerozumie svojim citom, preto ich radšej nedáva najavo. (Vágnerová, 2000, s. 215)

V niektorých prípadoch však chýba sebakontrola, pretlak citov spôsobuje výtržnosti, čo Končeková (2010, s. 191) vyjadruje nasledovne: „Pre obdobie puberty je typická veľká intenzita a živosť citových prežívaní a zvýšená emocionálna vzrušivosť, výbušnosť, impulzivnosť a nedostatok sebaovládania. City vznikajú ľahko a rýchlo, sú intenzívne a navonok sa tiež veľmi silne prejavujú (pubescent niekedy málo ovláda a kontroluje svoje správanie)“.

Nedostatok sebaovládania je zapríčinený aj nerovnomerným dozrievaním mozgových centier, ktoré spracúvajú emócie a riadia správanie. Táto skutočnosť vysvetľuje neschopnosť žiakov využiť v určitých emočne vypätých situáciách svoje kognitívne schopnosti. V prvej fáze adolescencie často vznikajú tiež úzkostné stavy a rôzne psychické ťažkosti, zvyšuje sa egocentrizmus. (Blatný, 2016, s. 103) Jedincov v puberte naďalej sprevádzajú v detstve získané strachy, neuropsychickou labilitou zavinený neúspech vyvoláva mrzutosť, afekty hnevu a zlosť. Veľmi časté je prežívanie intenzívneho smútku a depresia. Ku veľkým zmenám dochádza v sociálnych citoch. Objavuje sa náklonnosť vo forme lásky a nežnosti. Častým sa stáva prehnaný obdiv, zbožňovanie, no pubescentom nie

je cudzí ani súcit, závist', ľahostajnosť, pohrdanie, žiarlivosť a pocit krivdy. (Končeková, 2010, s. 192)

1.3 Vývin osobnosti v puberte

Sebauvedomenie

V puberte sa pozornosť detí upriamuje nielen k vonkajšiemu svetu, ale aj na seba samého. Sú zamerané na vnútorné prežívanie až natoľko, že ich to vedie k sebazapozorovaniu a sebahodnoteniu. Najdôležitejším dôvodom pre rozmýšľanie o sebe je potreba získať postavenie medzi rovesníkmi a túžba nájsť si kamarátov a priateľa. Výsledkom sebahodnotenia je sebaúcta, sebavedomie, ktoré je závislé od hodnotenia inými ľuďmi v detstve. Okrem nízkeho sebavedomia a malej sebaúcty hrozí na druhej strane sebaobdivovanie a sebaoprečňovanie. V tomto období deti hľadajú a rozvíjajú vlastnú identitu. (Končeková, 2010, str. 195-197)

Stavba identity sa uskutočňuje postupne. Na začiatku ide o odmietnutie všetkého detského. Odklon od detstva sa prejavuje pri úprave zovňajšku, rovnaký štýl obliekania podčiarkuje priateľstvo a pomáha zviditeľneniu sa v skupine. Demonštrácia vlastnej identity si často vyžaduje originalitu. Štýl obliekania zvyčajne korešponduje aj s preferovaním určitých hudobných štýlov a uprednostňovaním skupinových hodnôt. Identita súvisí predovšetkým so sebaopoznávaním, kedy dochádza k úplnej prestavbe osobnosti. Pretvára sa aj hodnotový systém a rozvíja sa aj morálna identita. Tá hovorí, do akej miery je pre jedinca dôležité byť morálnym človekom. Ten, kto sa považuje za morálneho, sa menej často dopúšťa antisociálneho správania. (Blatný, 2016, str. 105)

Z iného uhla pohľadu popisuje hľadanie identity Končeková (2010, str. 197): „Pubescent odmieta priznať svoju príslušnosť k deťom, avšak nemá ešte pocit skutočnej, rovnocennej dospelosti, i keď po nej túži a potrebuje, aby jeho dospelosť uznali okolití ľudia“.

Schopnosti, charakter, záujmy

Okolo 15. roka vrcholí vývin inteligencie a rozumové schopnosti koncom puberty dosahujú úroveň dospelého človeka. Pokračuje rozvoj špeciálnych schopností – hudobné, výtvarné, literárne a iné, a podľa nich sa uberajú aj záujmy pubescenta. Puberta je považovaná za dôležitú vývinovú etapu ďalšieho rozvoja charakteru. V tomto období charakter ešte nie je dotvorený, ale sú priaznivé podmienky na jeho formovanie a dotváranie. Ten, kto sa podieľa na výchove pubescentov by mal vedieť, ktoré charakterové vlastnosti sa majú u mladých ľudí upevňovať. „Mali by to byť napr. ľudský

vzťah k deťom aj starým ľuďom, vedomie zodpovednosti, uvedomelá disciplína, správny vzťah k práci, iniciatívnosť, statočnosť, prekonávanie prekážok, radosť zo života, družnosť a pod.“. (Boroš in Končeková, 2010, str. 200)

1.4 Sociálne vzťahy v puberte

V tomto veku je pre rozvoj vzťahov okrem telesných zmien dôležitá socializácia. Je to jav, ktorý študuje predovšetkým sociológia a sociálna psychológia. Řezáč (1998, str. 42) charakterizuje socializáciu takto: „Onu cestu od „JA“ k „MY“, cestu od globálneho sebauvedomenia svojej odlišnosti k včleneniu sa medzi ostatných ľudí a vybudovaniu si skutočnej autonómie a autenticity medzi ľuďmi – a za ich účasti – nazývame socializáciou“. Sociálne vzťahy pubescenta sa menia vo všetkých smeroch – pubescent voči dospelým, rodičom, učiteľom, rovesníkom rovnakého aj opačného pohlavia.

Pubescencia je teda akési premostenie detstva a dospelosti, premena dieťaťa na dospelého. Nesie so sebou nie len telesné zmeny, ale aj emočnú labilitu, zmenu vnímania, striedanie záujmov. Dieťa si stavia ideály, pozoruje a plánuje budúcnosť. Považujeme za dôležité, práve v tomto období myslieť na rozvoj jeho sociálnych citov, vlastným príkladom upevňovať jeho charakterové vlastnosti, prejavovať lásku k deťom, ľudskosť a zodpovednosť voči starým ľuďom.

2 STAROBA A STARNUTIE

S pojmom starnutie sa nám spája predstava mnohých negatívnych prejavov. Môže sa týkať vzhľadu, ekonomickej úrovne života, zdravia, starostlivosti, či iných oblastí. „Postoj súčasnej spoločnosti k starobe a starším ľuďom, je skôr negatívny. Staroba je chápaná ako obdobie, kedy môže starší človek len chátrať, v najlepšom prípade si zachováva časť z toho, čo získal skôr. Jeho skúsenosti a kompetencie strácajú svoj význam. Pre spoločnosť tiež nie je takýto človek ničím prínosným.“ (Kasanová, 2008, str. 47)

Takéto zameranie na negatívne veci sa objavuje aj v mnohých psychologických pohľadoch. Opačný prístup ponúka relatívne nová, ešte stále nie veľmi známa oblasť psychológie – pozitívna psychológia, ktorá sa snaží vidieť nie len negatívne, ale aj pozitívne javy v psychike starnúceho človeka. (Křivohlavý, 2011, str. 10)

2.1 Definície a pojmy

Existuje mnoho definícií **starnutia** aj **staroby**. Podľa definície obsiahnutej v materiáloch OSN začíname proces starnutia pri počatí a pokračujeme plynule až do smrti. Starneme všetci a úvahy o starnutí sú teda aktuálne pre každého z nás. (Žumárová, 2009, str. 7)

Pokiaľ nemáme na mysli starnutie len všeobecne, čiže proces, ktorý začína počatím, či narodením a končí smrťou, môžeme sa stotožniť s nasledovnou definíciou podľa Langmeiera a Krejčířovej (2006, str. 202): „Pod pojmom starnutie sa spravidla rozumie súhrn zmien v štruktúre a funkciách organizmu, ktoré podmieňujú jeho zvýšenú zraniteľnosť a pokles schopností a výkonnosti jedinca, a ktoré kulminujú v terminálnom štádiu a v smrti“.

Výstižnou je tiež charakteristika staroby podľa Paula B. Baltesa (in Gruss, 2009 str. 11): „Staroba je súčasne telesný, psychický, sociálny a duchovný jav“, ktorú uvádza v kapitole nazvanej Staroba a starnutie ako oslava rovnováhy: medzi pokrokom a dôstojnosťou.

Balogová (2005, str. 15) uvádza, že: „Starnutie a staroba sú významnou etapou ontogenetického vývinu jednotlivca a predstavujú prirodzenú súčasť životného cyklu človeka. Sú javom individuálnym a spoločenským“.

Najbežnejším meradlom starnutia je **chronologický – kalendárny vek**. Ten však nie vždy koreluje s telesnými zmenami. Existujú „zachovalí“ jedinci a tiež „predčasne zostarnutí“

ľudia. Chronologický vek teda môže označovať len stav priemerného človeka a nie životný stav konkrétneho jedinca. (Stuart - Hamilton, 1999, str. 19)

Hranice staroby podľa Voľanskej (2016, str. 147-148, 168) určujú dva póly: sociálny konštruktivismus a symbolický interakcionizmus. V prvom prípade ide o obmedzenie schopnosti vytvoriť si vlastný osud – podľahnutie pocitu, že dôchodok a spoločnosť je mimo nás a my sa musíme prispôbiť. Na druhej strane symbolický interakcionizmus považuje za dôležité ľudske vedomie. Ľudia sú teda takí starí, na aký vek sa cítia. Vedomie vlastného veku určuje vzťah človeka k okoliu a následne vzťah okolia ku človeku. V týchto prípadoch hovoríme o **sociálnom veku**. Odpovedať na otázku, kde sú hranice staroby, nie je možné z akéhokolvek uhla pohľadu rôznych vedných disciplín, napriek tomu, že sa o to mnohé pokúšajú.

Obraz staroby, či vyššieho veku, je v laických kruhoch často ovplyvnený tiež termínmi a kategóriami medicíny. **Biologický vek** odráža telesný a psychický stav jedinca, je ovplyvnený rozvojom, dozrievaním, involúciou a opotrebovaním organizmu. Používa sa predovšetkým pri hodnotení spôsobilosti človeka pre nejakú konkrétnu činnosť, prípadne pre lekársky zákrok. (Čeledová, 2016, str. 13-14)

V gerontológii pre označenie začiatku starnutia sa používa pojem **hraničný vek**, ktorý predstavuje obdobie rokov 60 až 65. V tomto období väčšina ľudí vykazuje známky starnutia. Niektorí gerontológovia potom delia starobu na **mladšiu starobu** – vek 65 až 75 rokov a **pokročilú starobu** – vek 75 a viac. Iní však starobu delia na viac období: mladá, zrelá, pokročilá a veľmi pokročilá staroba. Ďalšia možnosť je delenie ľudí vo veku nad 65 rokov do kategórie **tretieho a štvrtého veku**. (Stuart- Hamilton, 1999, str. 20)

Vek nad 90 rokov označuje Kuric (in Končeková, 2010, str. 287) ako **krajnú starobu** a Příhoda (in Končeková, 2010, str. 287) ako **patriarchum**.

Zaujímavé je v tomto smere doplnenie Eriksonových „osem vekov človeka“, ktoré rozšírila jeho žena Joan o deviate, záverečné štádium: „Staroba prináša v deviatej a desiatej dekáde života nové požiadavky, prehodnocovanie a každodenné obtiaže. Jeho problémy môžu byť adekvátne diskutované a konfrontované len ustanovením nového deviateho štádia“. (Erikson, 2015, str. 109)

2.2 Telesné zmeny spojené so starnutím a starobou

Podľa Vágnerovej (2000, str. 401) medzníkom pre začiatok starnutia je vek 50 rokov. Keďže starnutie je proces spojený s postupným úpadkom všetkých telesných funkcií, prejavujú sa telesné zmeny spojené s počiatkom starnutia už v tomto období staršej dospelosti. Zo začiatku sa prejavuje drobnými problémami, zmeny však nie sú výrazné, preto si ich často ani nevšimneme. Až pri určitej záťaži, väčšinou náhle, si uvedomíme zmenu vlastného tela.

Zhoršovanie zmyslových funkcií

V starobe dochádza k postupnému zhoršovaniu akomodačnej schopnosti oka, očná šošovka sa nedokáže pružne prispôsobovať na rôzne vzdialenosti. Človek má problémy s videním na blízko. (Vágnerová, 2000, str. 402) Mení sa aj kvalita sluchu, zhoršuje sa predovšetkým sluch pre vysoké tóny. Zhoršuje sa i porozumenie reči, hlavne pri rušivých zvukoch. (Říčan, 2004, str. 314)

Pokles sily, koordinácie, rýchlosti a pohotovosti reakcií

Pokles telesných schopností prebieha pomaly a plynule, takže starnúci človek si na to v bežnom živote bez problémov zvykne. Pokiaľ nie sú pre neho, napríklad v práci alebo pri športe, zvlášť dôležité prijme ich ako súčasť starnutia. (Vágnerová, 2000, str. 402) V starobe postupne atrofujú všetky orgány, znižujú sa funkcie všetkých telesných systémov. Dochádza k spomaleniu látkovej výmeny a obmedzuje sa činnosť nervovej sústavy. Svaly strácajú svoju pružnosť, ochabuje celý svalový korzet. Kostí sa stávajú redšími, postava sa zmenšuje v dôsledku atrofie medzistavcových platničiek. Človek je zhrbený a vykazuje známky telesného chátrania. Vplyvom týchto telesných zmien dochádza k poklesu výkonnosti a zhoršuje sa aj adaptačná a regeneračná schopnosť organizmu. Medzi najčastejšie choroby sa radia: choroby srdcovocievneho systému, Parkinsonova choroba, Alzheimerova choroba, onkologické ochorenia, diabetes mellitus.

Na hlave si možno všimnúť zmenený výraz tváre, viac špicatý nos, zväčšenie ušných lalokov. Na kvalite strácajú zuby – dochádza ku zažltnutiu a k ich uvoľňovaniu z ďasien, čo pri ich strate vedie k zmenšeniu časti tváre. Brada je vystúpená dopredu, ústa aj oči sú vpadnuté, viečka ovisnuté. Vlasy zosivejú, postupne rednú – v niektorých prípadoch vzniká holohlavosť. Koža sa stáva vráskavou, stráca pružnosť, je bledšia, vyskytujú sa škvrny. Je to spôsobené stratou podkožného tuku a poklesom obsahu vody.

Zostarnutiu sa nevyhnú ani vnútorné orgány. Dochádza k zhoršeniu srdcovej činnosti, slabšie pracujú pľúca, obličky aj pečeň. Spomaľuje sa krvný obeh, kôrnatejú cievy a zvyšuje sa krvný tlak. Dochádza k narušeniu termoregulácie. V starobe je znížená pružnosť a rýchlosť pohybu. Pridružujú sa obmedzenia pohybového aparátu, chôdza je pomalšia, opatrná, vratká – neistá, ovplyvnená častými bolesťami v krížovej oblasti a nohách. Pohyblivosť je natoľko znížená, že zvyšuje riziko úrazov. (Končeková, 2010, str. 289)

Starneme rôznym tempom. Ženy zväčša po päťdesiatke čelia klimaktériu. Pojem mužského klimaktéria sa v odbornej literatúre už objavil, ale neujal sa. Mužom občas skomplikuje sexuálny život ochorenie prostaty. (Říčan, 2004, str. 316)

2.3 Psychický vývin v starobe

V starobe dochádza aj k psychickým zmenám. Niektoré sú podmienené biologicky, iné psychosociálne. Biologicky podmienené zmeny súvisia so štrukturálnymi a funkčnými zmenami mozgu alebo sú vyvolané nejakým chorobným procesom. Psychosociálne zmeny môžu byť dôsledkom sociokultúrnych vplyvov, individuálneho špecifického životného štýlu alebo dôsledkom postoja spoločnosti. Prejavy zmien starnutia, ich dynamika a reakcie sú individuálne rozdielne.

Zmeny poznávacích procesov v starobe

Zmeny podmienené starnutím sa prejavujú v oblastiach procesov, ktoré slúžia k zaznamenávaniu, ukladaniu a využívaniu informácií. Ide o:

oblasť aktivačnej úrovne – vplyvom biologických zmien, ale aj psychohygiennej záťaže sú starí ľudia celkovo pomalší a ťažkopádni. Častá únava sa tiež prejavuje spomalením, no pozitívne na pomalosti môže byť to, že sú rozvážnejší a trpezlivejší,

oblasť orientácie v prostredí – zhoršené zrakové a sluchové vnímanie môže negatívne ovplyvňovať aj ostatné poznávacie procesy. Používanie kompenzačných pomôcok zhoršuje orientáciu a ich používanie stigmatizuje nositeľa, keďže symbolizujú úpadok kompetencií v starobe. Predstavuje to záťaž, ktorá znižuje vnímanie a pozornosť, prináša únavu z napätia, úzkosť a depresiu. Starí ľudia sa potom spoločnosti radšej stráňajú, aby sa nepríjemnostiam vyhli. Starnutie spomaľuje aj selektívne spracovanie informácií v krátkodobej pamäti, ide o tzv. senzorický register, ktorý je dôležitý pre adekvátnu orientáciu,

oblasť pamäťových kompetencií a učenia – pokles pamäťových funkcií je individuálne špecifický. Dôležité sú genetické predpoklady, aktuálne zdravie, ale aj postoj k duševnej

činnosti. Poruchy – biologické zmeny pamäte – môžu byť prejavom starnutia, ale úbytok pamäte spôsobuje tiež intelektuálna nečinnosť, pretože funkcie trénovanej pamäte sa zachovávajú dlhšie. V starobe dochádza k útlmu ukladania aj vybavovania informácií. Zlyháva epizodická pamäť, trvanlivejšia je tzv. sémantická pamäť, ktorá môže byť kompenzáciou a slúži ako základ pre ďalšie učenie. Prijateľná funkcia pamäte je nevyhnutná pre zachovanie vlastnej identity. V opačnom prípade sa prejaví demencia a človek stráca svoju identitu (Vágnerová, 2000, str. 451-453),

oblasť intelektových funkcií – v starobe klesá inteligencia meraná bežnými inteligenčnými testami, no toto hodnotenie nie je pri starých ľuďoch vhodné. Fluidná inteligencia klesá už po 30. roku, no tzv. kryštalická inteligencia stúpa od 25 rokov až do staroby. Taktiež sociálna inteligencia a schopnosť morálneho usudzovania ostávajú zachované do vysokého veku.

Emočná zmena v starobe

Citové prežívanie v starobe už nie je tak bezprostredné, znižuje sa aj jeho intenzita. Môžeme vnímať protipóly ako emočná stabilita kontra ľahostajnosť, pokoj a trpezlivosť voči nezájmu až apatii. To, ako sa s tým človek vyrovnáva, záleží aj od hodnotovej orientácie, prehodnotení svojho života a nájdení nového zmyslu života. Dosiahnutie celkovej integrity osobnosti však nebýva umožnené všetkým ľuďom vyššieho veku. Na začiatku obdobia staroby sa objavuje silná túžba seberealizácie, neskôr snaha emočného zakotvenia v kruhu blízkych. V neskoršej starobe prevláda sústredenie na seba, na svoje problémy. Vlastná precitlivosť môže prerásť až do hypochondrie. Nedostatok sociálnych kontaktov môže viesť k sociálnej izolácii, no vyskytuje sa aj subjektívny pocit opustenosti, emočnej deprivácie a citového strádania v starobe. (Langmeier a Krejčířová, 2006, str. 207)

2.4 Osobnosť v starobe

Osobnosť človeka je formovaná predchádzajúcim vývojom, ale aj aktuálnym prispôbením sa problémom vyššieho veku. Práve podľa miery a typu prispôbenia sa môžeme určiť päť stratégií vyrovnávania sa so starobou:

konštruktívna stratégia – človek, ktorý je stále aktívny, má stále radosť zo života, reálne vníma svoje možnosti, je pripravený prijať i smrť, je znášanlivý, má pružné myslenie, veselú myseľ, vie nájsť potešenie v bežných maličkostiach. V jeho anamnéze je uvedené šťastné detstvo, spokojná dospelosť, šťastné manželstvo a rodičovstvo;

stratégia závislosti – ľudia so sklonom k pasivite a závislosti od iných. Sú bez ambícií, povinnosti radi nechávajú na mladších, uzatvárajú sa do súkromia. Muži nechávajú rozhodovanie na žene. Je to stratégia menej priaznivá, ale sociálne prijateľná;

stratégia obranná – reprezentovaná prehnanou aktivitou, snahou zahnať myšlienky na všetky starosti, problémy a možnosť smrti;

stratégia hostility (nepriateľstva voči druhým) – ľudia so sklonom dávať vinu druhým, sú často agresívni, podozrievaví, stále sa sťažujú;

stratégia sebanenávisti – starí ľudia, ktorí sú agresívni voči sebe, sú nadmerne kritickí, nespokojní s doterajším životom. V anamnéze majú uvedenú nespokojnosť s manželstvom, cítia sa osamelí. Smrť vnímajú ako milosrdné vyslobodenie zo zlého života. (Langmeier a Krejčířová, 2006, str. 207-208)

2.5 Sociálny vývin v starobe

Odchodom do dôchodku sa človek ocitá akoby mimo prúdu života, netuží po kolektívnych akciách, narastá jeho sociálna izolácia. Kontakty sú menej časté a je ich stále menej. Manželia už žijú zvyčajne bez detí, partner má pre starého človeka vysokú hodnotu. Majú spoločné radosti – kontakt s deťmi, vnúčatami, záhradku a pod. Slobodní, rozvedení alebo ovdovelí starí ľudia mávajú pocity opustenosti, beznádeje a stavy depresie. Niektorí, naopak, uzatvárajú v starobe nové manželstvá. Väčšinou sú motivované strachom zo samoty, potrebou opory. (Končeková, 2010, str. 293)

Vzťah k deťom, vnukom a vnučkám

V starobe nadobúda význam širšia rodina. Po odchode do dôchodku sa mení aj vzťah s dospelými deťmi, typická je stále väčšia asymetria (Vágnerová, 2000, str. 484-487):

1. Fáza relatívnej symetrie

Odchod do dôchodku prináša viac voľna, ktoré je možné venovať rodinám svojich detí. Starý človek sa cíti užitočný, vzťahy sú stabilné a vyrovnané.

2. Fáza postupného zvyšovania závislosti starých ľudí

Narušenie vzťahovej symetrie, starý človek sa stáva čiastočne závislým, už nepomáha, pomoc skôr potrebuje. Cíti vinu, že sa stal záťažou. Nechce byť záťažou, hanbí sa žiadať o pomoc, ale mal by radosť z ponúknutej pomoci.

3. Fáza trvalej závislosti starého človeka

Funkčný stav starého človeka sa zhoršuje do takej miery, že potrebuje stálu starostlivosť inej osoby.

Vnúčatá sú v mladšom školskom veku, v puberte alebo adolescencii a aj vzťah s nimi je premenou vzťahovej symetrie.

1. Fáza asymetrického vzťahu autority prarodičov k vnukom v detskom veku

Starí ľudia sú ešte aktívni a sebestační. Starajú sa o vnukov, či vnučky, sú pre nich autoritou, vnúčatá ich akceptujú, sú pre nich citovo dôležitou osobou.

2. Fáza postupnej symetrizácie rolí

Vnuci a vnučky dospievajú a osamostatňujú sa, menia sa vzťahy k prarodičom. Už nechcú s nimi tráviť čas, no nemusi to byť pre úbytok citového vzťahu. Mladých obťažujú rovnaké historiky. Starí ľudia sa snažia udržať záujem a lásku vnukov a vnučiek aj finančnou podporou. Často zasahujú do života vnúcat, manipulujú nimi.

3. Fáza novej asymetrie, keď sa starí ľudia stanú závislými od pomoci mladších členov rodiny, teda aj vnukov alebo vnučiek

Vnuci a vnučky ako nová generácia získavajú inú rolu, novú zodpovednosť za závislého starého človeka. Vnúčatá sú často ku prarodičom zhovievavejší ako ich rodičia. Sú ochotní sa podieľať na starostlivosti starého človeka. Keď sa starí ľudia stávajú prababičkami a pradedami, vzťah k pravnukom, či pravnučkám už nie je tak intenzívny ako k vnúcatám, a to pre väčšiu citovú ľahostajnosť starých ľudí a tiež pre veľký časový odstup.

2.6 Umieranie a smrť

Umieranie chápeme ako postupné nezvratné zlyhávanie životne dôležitých funkcií. Je to organické dianie bezprostredne pred a až k nástupu smrti. „Umieranie sa dá chápať ako forma zavŕšenia života. Posledné pranie alebo pokyny pre pozostalých sú prejavom uvedomenia si tejto skutočnosti. Realizácia vlastných prání je v tejto životnej fáze zverená niekomu inému. Starý človek na konci svojho života odovzdáva svoje materiálne a psychické vlastníctvo a akceptuje premenu svojej existencie. Smrť ukončí len jeho fyzické bytie, ale na symbolickej úrovni bude prítomný i naďalej: v spomienkach blízkych ľudí, prostredníctvom vlastného potomstva a toho, čo v živote vytvoril. Takým spôsobom je zaistená kontinuita jeho existencie na rôznej úrovni“. (Vágnerová, 2000, str. 507)

Či už nazeráme na starnutie a starobu pozitívne či negatívne, určite sa zhodneme, že toto vývinové obdobie je zložité a prispôbiť sa jeho zmenám je pre človeka veľmi náročné. O to viac, že sa vytratil z našej spoločnosti viacgeneračné rodiny, chýbajú nám kladné vzory, ktoré by nám ukázali, ako sa chovať k starobe, starnutiu a smrti. Ľudia sa stále

menej stretávajú s nepohodlnými situáciami, chcú sa im vyhnúť. Myslíme si však, že je veľmi potrebné konfrontovať sa aj s ťažkými situáciami, pretože aj tie patria k životu.

3 VZŤAHY, HODNOTY A POSTOJE

3.1 Definície a pojmy

S cieľom objasniť problematiku tejto kapitoly sme sa rozhodli najskôr objasniť kľúčové pojmy prostredníctvom definícií.

Predmet skúmania **vzťahov** je ťažko uchopiteľný, a preto definovať ich je dosť zložitú. V psychologickom slovníku sú vzťahy charakterizované ako: „pôsobenie medzi dvoma alebo viacerými javmi, objektmi či osobami; v psychológii previazané emocionálnou väzbou a určitou mierou zodpovednosti“. (Hartl, 2004, str. 296)

Nakonečný (1997, str. 224) vníma hodnoty nasledovne – **psychologické poňatie hodnôt**: „prežívaná vlastnosť objektu“, ktorá je potom objektu subjektom priradzovaná. Z obsahového hľadiska: ide o logické, etické a estetické hodnoty (pravdivé, dobré, krásne). **Všeobecné chápanie hodnôt**: poňatie dobra – hodnotné = dobré (hodnota v pozitívnom zmysle). **Prežívanie hodnôt** určitých objektov a s ním spojené **hodnotenie**, t.j. **vytvorenie postoja** k danému objektu, je niekedy spájané skôr s citmi, resp. so záujmami alebo motiváciou.

V našej práci je dôraz kladený na **postoje**, ktoré v psychologickom slovníku nájdeme vysvetlené nasledovne: „Postoj = hodnotiaci vzťah vyjadrený sklonom ustáleným spôsobom reagovať na predmety, osoby, situácie a na seba samého; postoje sú súčasťou osobnosti, predurčujú poznanie, chápanie, myslenie a cítenie“. (Hartl, 2004, str. 192)

Vágnerová (2004, str. 132) charakterizuje **postoj ako názor** – „postoj je názor alebo pripravenosť k činu vo vzťahu s určitým problémom alebo voľbou. Postoje sú dôležitou zložkou komunikácie. Človek sa správa v súlade so svojimi postojmi. Tie sa vytvárajú sociálnym učením, prijímame ich od iných ľudí, najmä od tých, ktorí sú pre nás emočne významní alebo sú považovaní v danej oblasti za autoritu. Postoje sú súčasťou osobnosti, súvisia s chápaním, myslením a cítením. Postoje sú hodnotiace, indikujú pocity vo vzťahu k určitej záležitosti. Vychádzajú väčšinou z hodnotovej sústavy človeka. Hlavná funkcia postojov je pripravenosť ku konaniu. Postoj k starobe je individuálne odlišný. Vzťah spoločnosti ako celku k seniorom je dôležitým ukazovateľom, poukazujúcim na jej vyspelosť a morálnu úroveň.“

3.2 Vzťahy

Vzťahy môžeme rozdeliť podľa viacerých kritérií. Výrost (2008) sa zameril na účastníkov vzťahu a v tomto ponímaní ich rozdeľuje nasledovne:

1. osobné vzťahy – dôležité individuálne vzťahy človeka k jeho najbližším osobám.
2. blízke vzťahy – také vzťahy k blízkym, kedy jedna osoba ovplyvňuje iné osoby v rôznych sférach činnosti, dostatočne silne a relatívne dlhú dobu.
3. dyadické vzťahy – vzťahy dvoch osôb.
4. interpersonálne vzťahy – vzťahy medzi osobami, kde môžeme nájsť viacero osobných vzťahov.

Hinde (in Hayes, 1998, str. 90) si všíma skôr obsah a kvalitu vzťahov a uvádza pre popis a vysvetlenie **8 dimenzií vzťahov**:

1. obsah – čo ľudia spolu robia,
2. rozmanitosť – rôznosť činností vo vzťahu,
3. kvalita – ide o prístup účastníkov k obsahu vzťahu
4. frekvencia a organizácia – kedy sa ľudia zúčastňujú činností a či je ich konanie systematické,
5. reciprocita a komplementarita – či sa striedajú role a vzájomne sa dopĺňajúce správanie,
6. intimita – miera uchovania tajomstva,
7. interpersonálna percepcia – ako sa partneri vnímajú a interpretujú činnosť druhého,
8. záväzok – sila oddanosti jeden druhému alebo oddanosť vzťahu medzi sebou.

Inú predstavu o problematike vzťahov, interakcie a ich členení popisuje Výrost, (2008, str. 233-234) v teórii vzájomnej závislosti, kde hovorí, že účasť v interakcii prináša jedincovi pozitíva aj negatíva. Teória rozlišuje dve úrovne. Prvá je **úroveň spokojnosti** – týka sa pozitívneho hodnotenia vzťahu. Druhá je **úroveň závislosti** – vyjadruje, v akej miere je dosahovanie pozitívnych výsledkov a uspokojovania potrieb závislé na partnerovi.

Kvalita vzťahov v starobe sa výrazne nemení, význam rodiny však naberá na dôležitosť. Tak ako v detstve, rovnako aj v starobe býva človek viac ohrozený sociálnou izoláciou a emočnou alebo podnetovou depriváciou. (Langmeier a Krejčířová, 2006 str. 209)

Vzťahy medzi rozdielnymi generáciami, nazývané **medzigeneračné vzťahy**, bývajú ovplyvnené rôznymi životnými štýlmi. Konkrétne, aj vzťahy vnúčať a prarodičov sú často zložité a nesú so sebou hádky a konflikty. Riešenie býva skomplikované príliš veľkou vzdialenosťou bydliska, kedy dochádza k odcudzeniu. Vzťahy sú veľmi krehké a je nutné

ich pestovať a opatrovať. Platí tu, že sa môže nie len brať, ale aj dávať. (Žumárová a Balogová, 2009, str. 81-82)

O dôležitosti riešenia medzigeneračných konfliktov Čeledová (2016, str. 94) hovorí, že medzigeneračná spolupráca predstavuje aktivity naprieč spoločnosťou. Okrem zlepšenia sociálnej súdržnosti, smeruje podpora v tejto oblasti k rozvinutiu pozitívnych medzigeneračných sociálnych väzieb. Tie prospievajú celej spoločnosti, ovplyvňujú kvalitu rodinného života, napomáhajú sektoru sociálnych a zdravotníckych služieb a môžu zlepšiť aj ekonomický rozvoj.

Ak chceme zamedziť nárastu medzigeneračných konfliktov je tiež dôležité, aby staroba nebola tabuizovaná ani pri mladších deťoch, pretože „pozitívne postoje k problematike staroby a starnutia je nutné formovať od najútlejšieho veku – výchovou v rodine a v školskom vzdelávacom systéme. Pozornosť musíme zamerať nie len na aktivity, ktoré povedú k pochopeniu potrieb seniorov a procesu starnutia mladšími ľuďmi. Dôležité je aj rozvíjať aktivity, ktoré priblížia svet mladých ľudí seniorom a povedú ku vzájomnému obojstrannému porozumeniu.“ (Čeledová, 2016, str. 94)

3.3 Hodnoty

Človek si počas svojho života vytvorí ustálený systém preferencií a tie sa odrážajú ako hodnotový systém. Tento rebríček hodnôt sa v priebehu života môže meniť. Najznámejšiu koncepciu hodnôt v psychológii vytvoril E. Spranger (in Šútovec, 1994, str. 50-51), v ktorej uvádza šesť základných hodnôt určujúcich prístup človeka k svetu. Sú to: pravda, úžitok, krása, láska, moc a Boh.

Jednotlivé okolnosti svojho života počas socializácie rôzne **hodnotíme**. Pripisujeme im určitý význam, a tak si vytvárame hierarchicky usporiadaný súbor hodnôt – rebríček hodnôt. Poznáme tzv. antropologické ponímanie hodnôt, kedy je všetko hodnotené vo vzťahu k človeku a potom neantropologickú axiológiu (teória hodnôt), ktorá nepovažuje človeka za stred všetkého a dôležitá tu je hodnota sama o sebe. (Novotná, 2008, str. 119)

Spoločenské zmeny nesú so sebou stále častejšie rozdiely v názoroch, hodnotách a postojoch generácií, ktoré vyrastali v iných podmienkach a mali iné skúsenosti. Staršia generácia, ako strážkyňa tradície, sa drží svojich hodnôt, sú pre ňu jediným platným meradlom. Nová generácia s vlastnými skúsenosťami odmieta prijať staré pravidlá a hodnoty, vníma ich ako prekážku v pokroku. V druhej polovici minulého storočia však

začalo dochádzať k zblíženiu generácií, odmieta sa generačný konflikt a zdôrazňuje sa porozumenie, tolerancia a názorová pružnosť. (Langmeier a Krejčířová, 2006 str. 165)

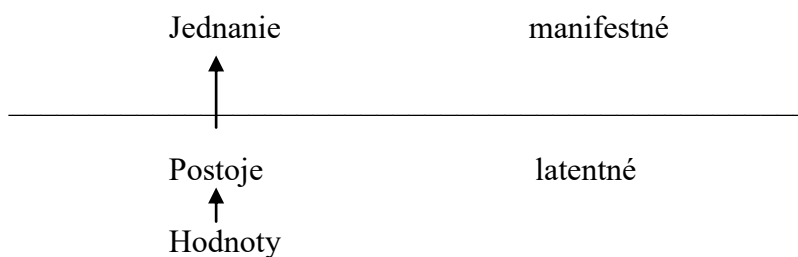
Všetci sa učíme z rozprávania starých ľudí o minulosti. Prostredníctvom nich sa mladým odovzdávajú hlboké hodnoty a postoje. Starí ľudia svojou smrťou učia najmä svojich blízkych nazerať vyrovnanejšie na svoju vlastnú smrť a naplno si uvedomovať vlastnú zodpovednosť voči spoločnosti a voči svojej rodine. (Langmeier a Krejčířová, 2006, str. 209)

3.4 Postoje

V priebehu socializácie si aktér podľa svojej hierarchie hodnôt vytvára vlastné postoje ku všetkému okolo seba – k ľuďom, veciam, umeniu, náboženským predstavám, ale aj voči sebe samému. Postoje majú tri zložky:

- kognitívnu (poznávaciu, rozumovú),
- emotívnu (citovú),
- konatívnu (pripravenosť ku konkrétnemu konaniu).

O konzistentnom – vyváženom postoji hovoríme vtedy, ak sú všetky tri zložky v súlade. V opačnom prípade hovoríme o nekonzistentnom postoji, ktorý sa mení oveľa ľahšie ako konzistentný. Postoje vyjadrujú hodnotiaci vzťah ku konkrétnemu predmetu, majú teda smer odmietavý, prípadne kladný a potom intenzitu, podľa toho, ako silne niečo prijímame alebo odmietame. Z hodnôt a postojov vychádza naše konanie, prípadne správanie. Konanie je zjavné, a teda pozorovateľné (manifestné), ale hodnoty a postoje sú skryté (latentné):



Preto hodnoty a postoje nemôžeme skúmať priamo, ale prostredníctvom konania. Aj na základe správania môžeme odvodzovať postoje a hodnoty. (Novotná, 2008, str. 120-121)

Postojom rozumieme trvalú pripravenosť človeka reagovať určitým spôsobom na osoby, skupiny, situácie, spôsoby správania, predmety alebo názory. Postoje prostredníctvom pozorovania a osobných skúseností preberáme najskôr od rodičov pri sledovaní odmeňovania a trestania predstaviteľov určitého postoja. Neskôr tiež od členov skupiny. Ak chceme preukázať, že patríme do rodiny alebo nejakej kultúrnej skupiny, zastávame rovnaké názory. **Názory sú verbálne vyjadrené postoje.** Naše vnútorné postoje sa môžu zmeniť po získaní nových informácií a poznávaním nových hodnôt. Deje sa tak napríklad pri odchode z rodiny alebo pri začleňovaní do spoločenských skupín. V širokej verejnosti sa predpokladá, že postoje určujú správanie. Na tomto je založená reklama, propaganda, pedagogika, psychoanalýza a pod. Pri mnohých výskumoch sa ale preukázalo, že neexistuje priama súvislosť medzi postojom a správaním. Podstatným sa tu javí aj sebahodnotenie, strach a sociálne normy. Potvrdilo sa však, že postoj sa môže zmeniť na základe správania. Pri nátlaku, či odmene sa postoje nemenia. Ale ak si zvolí človek sám správanie, ktoré sa nezhoduje s jeho postojom, napríklad s cieľom znížiť vnútorné napätie, tak potom prispôsobí svoj postoj k tomuto správaniu alebo svoje správanie poprie, označí ho za iracionálne. V praxi môže nastať situácia, že ku zmene postoja dôjde sčasti na nátlak a sčasti zo slobodného rozhodnutia. (Kern, 2012, str. 250-251)

Za **hlavné zdroje** postojov pokladáme:

1. špecifické skúsenosti – sociálne skúsenosti získané v procese uspokojovania potrieb,
2. sociálnu komunikáciu – komunikácia v tom istom procese,
3. modely – vytváranie postojov napodobovaním modelov (učenie sa na základe modelu),
4. inštitucionálne faktory – napr. podľa cirkevných a iných predpisov.

Značný vplyv na postoje má primárna a sekundárna skupina (rodina, spolužiaci, partia...), ktoré sú výrazným zdrojom postojov a tiež je známy vplyv kultúry na obsah postojov. (Nakonečný, 1997)

Meranie postojov, či ich identifikácia nesie so sebou viacero problémov. Odpovede v dotazníku nemusia odzrkadľovať realitu, pretože respondenti sa snažia odpovedať tak, ako si myslia, že sa očakáva a použijú odpoveď, na ktorú boli pripravení - nastavení v predchádzajúcej otázke. Ďalším problémom je interpretácia vyjadrenia postojov. Ľudia nazerajú na svet rôzne a rovnakými slovami môže každý človek popísať iné skutočnosti či myšlienky. Nedá sa teda predpokladať univerzálny význam vyjadrení. Problémová môže byť aj kvantifikácia postojov. Ani použitie najlepšej techniky nezaručí presné zmeranie sily či stupňa postoja.

Techniky používané k meraniu postojov:

1. Likertova škála – ide o hodnotenie výrokov päťbodovou škálou od „úplne súhlasím“ cez stredný bod škály „neviem“, až po „úplne nesúhlasím“. Likertova škála zisťuje nie len obsah postoja, ale aj jeho približnú silu.
2. Sémantický diferenciál – je technika, ktorá zisťuje detaily daného postoja. Predchádzajúca škála odhalí len jednu dimenziu reakcie – či respondent súhlasí, alebo nie. Sémantický diferenciál používa niekoľko dimenzií. Škály sú sedembodové. Na koncoch sú extrémny ako napríklad dobrý – zlý, silný – slabý... Každé postojové slovo sa tak hodnotí pomocou ôsmich až deviatich dimenzií, ktoré odhaľujú asociácie, ktoré slovo vyvoláva.
3. Sociometria – má význam pri zisťovaní obľúbených či neobľúbených členov skupiny, respektíve pri hľadaní prirodzených vodcov. Sociogram je tvorený sústrednými kružnicami, každý respondent je znázornený v krúžku s písmenami a voľby zúčastnených sa zaznamenávajú šípkami.
4. Bogardova škála sociálnej vzdialenosti – meria rasizmus a iné etnické predsudky.
5. Analýza rozhovoru – identifikuje hlavné témy, metafory, prípadne modely používané v konverzácii. Výskumník používa pri práci prepis, prípadne nahrávku rozhovoru. (Hayes, 1998, str. 112-114)

V predchádzajúcom texte spomenuté zbližovanie sa generácií nie je jednoznačná a už vôbec nie jednoduchá záležitosť. Každá spoločnosť sa snaží hľadať čo najlepšie riešenia pre spolužitie viacerých generácií. Akcelerácia spoločenských zmien v súčasnosti túto úlohu značne komplikuje. Rozdielov v názoroch, hodnotách a postojoch stále pribúda, preto zabezpečiť porozumenie je stále ťažšie. To sú dôvody, prečo si myslíme, že je veľmi dôležitá neustála a dôsledná snaha o vzájomné spoznávanie a zbližovanie generácií, pretože len to môže viesť k zlepšeniu ich vzájomných vzťahov a v prípade potreby aj k zmene postojov.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 METODOLÓGIA VÝSKUMU

V teoretickej časti práce sme popísali vývojové obdobie skorej fázy adolescencie a staroby a teoreticky priblížili problematiku vzťahov, postojov a názorov. V nasledujúcej praktickej časti sme zamerali našu pozornosť na vzťahy a postoje žiakov druhého stupňa základnej školy ku starobe a starým ľuďom, na ich skúsenosti so seniormi a vedomosti o postavení starých ľudí v spoločnosti.

4.1 Výskumný problém

Sociálne vzťahy, a predovšetkým medzigeneračná interakcia, sú pre spoločnosť veľmi dôležité. V súčasnosti sme svedkami nárastu počtu násilností a vyčleňovania seniorov mimo života rodiny. Vplyv výchovy môže mať v tejto oblasti nepochybne veľký význam, či už ide o výchovu v rodine alebo v škole. Výskumy vplyvu výchovy na vzťahy sú preto veľmi potrebné.

Vnímanie staroby bolo podrobené už mnohým výskumom. Vzťah adolescentov ku starým rodičom skúmali napr. Gary a Koblewski (1991). Skúmanú vzorku vtedy tvorili študenti s priemerným vekom 19 rokov. Hamilton (2005) skúmal vplyv prítomnosti členov rodiny na životnú spokojnosť adolescenta. Výskumný súbor tvorilo vyše dvadsaťtisíc adolescentov s priemerným vekom 15 rokov. Výskum okrem iného ukázal, že s prítomnosťou starého rodiča v domácnosti je spojený menší výskyt deviantného správania adolescentov.

Zaujímavým v tomto smere bol tiež projekt, ktorého hlavnou výskumnou otázkou bola medzigeneračná solidarita v českých rodinách (Jeřábek, 2013). Čiastkovým záverom tejto práce bolo, že v rodinách, ktoré sa starajú o nevládneho seniora platí pre motiváciu princíp záväzku voči rodičom. Dôležitým, v miere poskytovanej pomoci naprieč generáciami, tu je vzor pomoci, ktorú predtým poskytli rodičia starým rodičom. Naopak, v rodinách neopatrojúcich seniora, je motiváciou v minulosti získaná citová podpora – prenesené emocionálne puto, ktoré si človek so svojimi rodičmi vytvoril. Zaujímavé v tomto projekte sú aj údaje o citových vzťahoch, množstve kontaktov, zodpovednosti, medzigeneračnej solidarite, pomoci a súdržnosti.

Starobu a starnutie popisujú viaceré práce z rôznych pohľadov. Skúmali sa postoje strednej generácie, žien, seniorov v domovoch, študentov stredných škôl. My sme sa zamerali na

vnímanie staroby očami žiakov vo veku 11 až 16 rokov. Tento vek sa často označuje tiež ako starší školský vek.

4.2 Výskumné otázky a ciele výskumu

V tejto práci sme sa venovali postojom žiakov druhého stupňa základnej školy ku starým ľuďom a pozreli sme sa na ich vnímanie staroby. Ako teda vnímajú starobu žiaci staršieho školského veku? Je staroba a starnutie pre deti tabu? Aké skúsenosti majú deti so seniormi? Aké vedomosti majú žiaci o starobe? Koho považujú za seniora? Aká je predstava žiakov staršieho veku o postavení seniorov? Vážia si deti starých ľudí, sú pre ne vzorom? Vnímajú starnutie a starobu ako súčasť života? Majú už aj žiaci staršieho školského veku nejakú predstavu o svojej starobe? Aby sme získali odpovede na tieto otázky, formulovali sme v nasledovnej časti ciele výskumu.

Hlavný výskumný cieľ: Zistiť, ako vnímajú starobu žiaci druhého stupňa základnej školy.

Čiastkové ciele sú nasledovné:

- 1) Zistiť, aké skúsenosti majú žiaci druhého stupňa so seniormi. (Otázky dotazníka: 6B, 6D, 6E, 7, 10, 12, 13, 16F.)
- 2) Zistiť, aké vedomosti o starobe majú žiaci druhého stupňa základnej školy. (Otázky dotazníka: 3, 4, 14.)
- 3) Zistiť, akú predstavu o postavení seniorov v spoločnosti majú žiaci druhého stupňa základnej školy. (Otázky dotazníka: 6A, 11, 16C, 16D, 16E.)
- 4) Zistiť, aký vzťah majú žiaci druhého stupňa základnej školy ku seniorom. (Otázky dotazníka: 5, 6C, 8, 9, 16A, 16B.)
- 5) Zistiť, aký pohľad majú respondenti, žiaci druhého stupňa základnej školy, na vlastnú starobu. (Otázka dotazníka: 15.).

4.3 Druh a metódy výskumu

Pre splnenie cieľov sme sa rozhodli pre kvantitatívny výskum uskutočnený výskumnou metódou dotazníka, ktorú Gavora (2000, str. 99) charakterizuje ako písomný spôsob kladenia otázok a získavania odpovedí. Zber dát sa teda uskutočnil formou dotazníkového zisťovania, čo nám umožnilo dostatočne rýchle získanie potrebného množstva údajov od veľkého počtu respondentov. Pri tvorbe položiek dotazníka sme postupovali podľa odporúčaní v publikácii *Metódy pedagogického výskumu: Základy kvantitatívneho výskumu* (Chráska, 2016).

Dotazník obsahuje 16 položiek. Z nich dve sú identifikačné – zisťujú vek a pohlavie respondentov. Jedna z položiek zisťuje existenciu aspoň jedného zo starých rodičov, ďalšia sa týka spolužitia respondenta so seniorom v spoločnej domácnosti. Ostatné otázky sú zamerané na zisťovanie skúseností so seniormi a postojov žiakov ku starým ľuďom a ich predstavu o vlastnej starobe. Možnosť výberu a označenia odpovede z päťbodovej škály v rozmedzí úplne súhlasím, súhlasím, neviem, nesúhlasím a úplne nesúhlasím, ku ktorej sa respondent najviac prikláňa je v položkách 6, 11 a 16. Štyri položky ponúkajú odpoveď áno/nie s doložením tretej možnosti. Dve položky ponúkajú len možnosť áno/nie. Dotazník obsahuje aj sedem poloopených otázok. Respondentom bolo zdôraznené, že dotazník je anonymný, aby bolo možné predpokladať, že uviedli pravdivé odpovede. Získané dotazníky boli roztriedené na základe kritéria úplnosti vyplnenia, nekompletné vyplnené boli vyradené.

Postoj môžeme chápať ako určitý názor, vzťah k niečomu alebo nejakej osobe. Pre sprehľadnenie vyhodnocovania v škálových položkách sme rozdelili odpovede na pozitívne (stupeň 1 – úplne súhlasím, stupeň 2 – súhlasím), negatívne (stupeň 4 – nesúhlasím, stupeň 5 – úplne nesúhlasím) a indiferentné (stupeň 3 – neviem). Všetky odpovede dotazníka boli spracované metódou deskriptívnej štatistiky, výsledky interpretované v tabuľkách a grafoch.

4.4 Výskumný súbor

Základný výskumný súbor tvorili žiaci 6. až 9. ročníka základných škôl v Slovenskej republike. Viacnásobným výberom bolo vylosované konkrétne okresné mesto a v ňom základná škola. Skúmanú skupinu respondentov – výberový súbor tvorili žiaci 6. až 9. ročníka takto vybranej základnej školy. Na základe zvoleného výberu je potrebné povedať, že výsledky výskumu sa nedajú zovšeobecniť. Celkom bolo rozdaných 156 dotazníkov, z toho 15 bolo vyradených pre neúplné vyplnenie. Vo výskume sme teda v praktickej časti práce vyhodnotili odpovede 141 žiakov vo veku 11 až 16 rokov, z toho bolo 70 chlapcov a 71 dievčat. Vo výskume sme pracovali so všetkými vekovými kategóriami v rozmedzí 11 až 16 rokov, v početnom zastúpení sú však značné rozdiely.

Pred zaradením respondentov do výskumu boli splnené nasledujúce podmienky:

- a) požiadanie školy o povolenie výskumu a ústny súhlas vedenia školy s výskumom,
- b) súhlas žiakov sa vzhľadom na dobrovoľnosť vyplnenia dotazníka nevyžadoval,
- c) od rodičov žiakov sa nevyžadoval súhlas, vzhľadom na anonymné zisťovanie.

5 VÝSLEDKY

5.1 Spôsob spracovania výsledkov

Na začiatku sme spočítali v dotazníkoch všetky odpovede na jednotlivé otázky, využitím metódy deskriptívnej štatistiky sme ich zaznamenali prostredníctvom softvérového programu Excel do tabuliek ako absolútne a relatívne početnosti. Dáta boli následne znázornené aj graficky – stĺpcovými alebo koláčovými grafmi.

5.2 Analýza výsledkov

Vo výskume sme vyhodnotili 141 dotazníkov. Analýza otázok bola spracovaná a zoradená podľa jednotlivých výskumných cieľov. Údaje sú predložené v tabuľkách a grafoch.

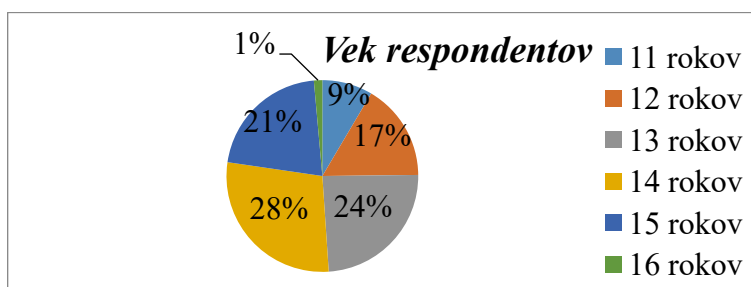
Identifikačné položky

Vek respondentov:

Z pohľadu veku sa výskumu zúčastnilo 12 detí vo veku 11 rokov, 23 detí vo veku 12 rokov, 34 detí malo 13 rokov, 40 detí bolo 14 ročných, 30 detí malo 15 rokov a len dvaja respondenti mali 16 rokov.

Tab. 1. Vek respondentov.

vek respondentov	absolútna početnosť	relatívna početnosť
11 rokov	12	9 %
12 rokov	23	17 %
13 rokov	34	24 %
14 rokov	40	28 %
15 rokov	30	21 %
16 rokov	2	1 %
spolu	141	100,00%



Graf 1. Vek respondentov.

Pohlavie respondentov:

Z počtu 141 respondentov bolo 70 chlapcov a 71 dievčat.

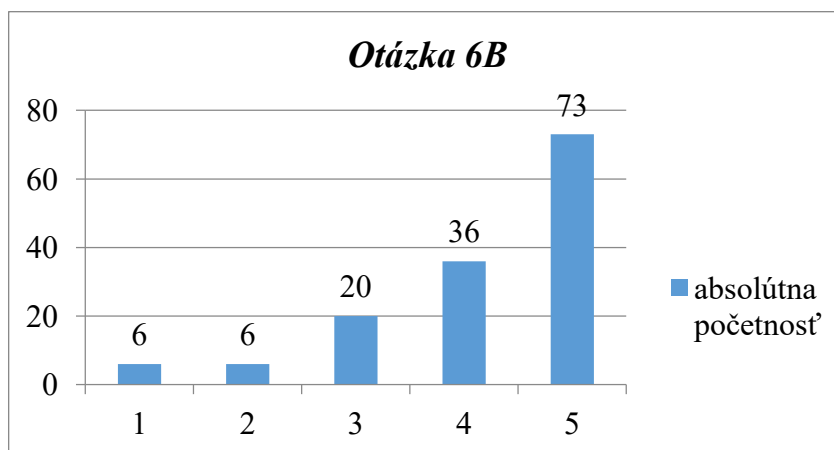
1. cieľ: Zistiť, aké skúsenosti majú žiaci druhého stupňa so seniormi. (Otázky dotazníka: 6B, 6D, 6E, 7, 10, 12, 13, 16F.)

6B Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú všetci rovnakí.“

6 detí, teda 4% vyjadrilo úplný súhlas. Rovnako 6 detí, teda 4% súhlasilo s daným výrokom. Neutrálne zakrúžkovalo 3. stupeň škály 20 detí, čo je 14%, nesúhlas vyjadrilo 36 detí, teda 26% a úplný nesúhlas s výrokom vyjadrilo 73 detí, čo je 52% zo všetkých respondentov.

Tab. 2. Otázka 6B.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
6B	absolútna početnosť	6	6	20	36	73
	relatívna početnosť	4%	4%	14%	26%	52%



Graf 2. Otázka 6B.

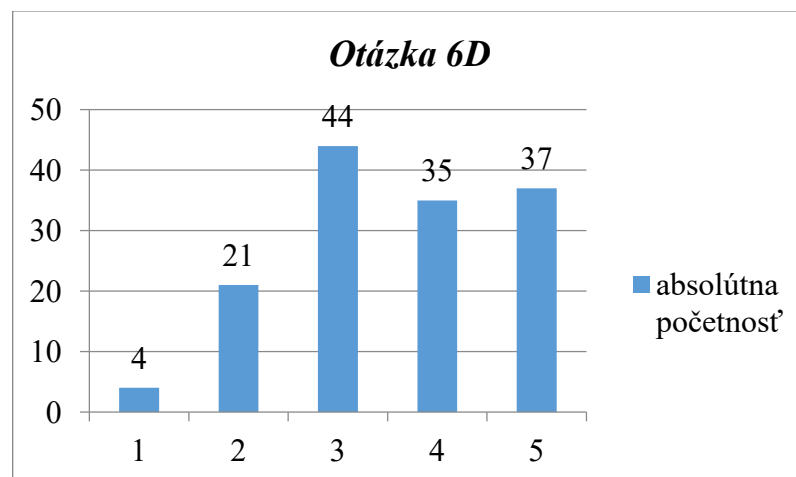
Ak si na päťstupňovej škále zúžime odpovede na pozitívne – čiže súhlas, neutrálne – vyjadrenie neviem a negatívne – čiže nesúhlas, môžeme konštatovať, že deti majú rôzne skúsenosti, pozitívne aj negatívne, keďže veľká väčšina respondentov, až 78 %, uviedla, že nesúhlasí s daným výrokom, teda podľa svojich rôznych skúseností vidí aj starých ľudí rozdielne.

6D Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia deťom nerozumejú.“

Úplný súhlas s výrokom vyjadrili 4 deti, to sú 3%, súhlasilo 21 detí, čo je 15%, neutrálne „neviem“ si vybralo 44 detí, teda 31%. Nesúhlasilo 35 detí, čo je 25% a úplne nesúhlasilo 37 detí, teda 26% zo všetkých respondentov.

Tab. 3. Otázka 6D.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
6D	absolútna početnosť	4	21	44	35	37
	relatívna početnosť	3%	15%	31%	25%	26%



Graf 3. Otázka 6D.

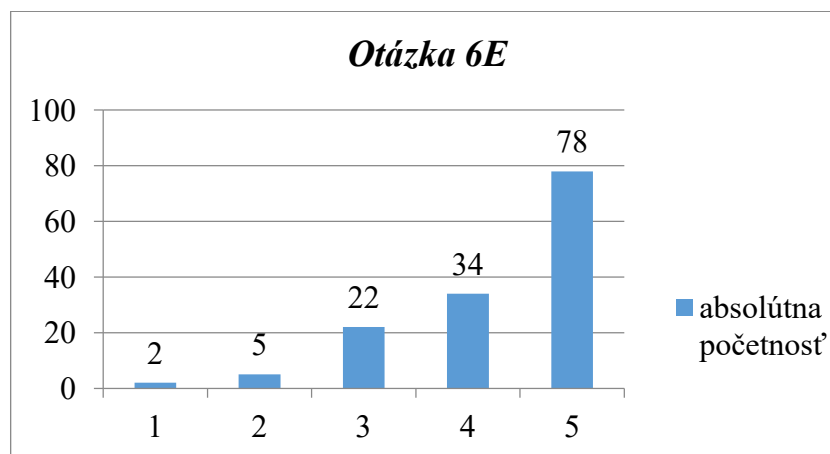
Veľká časť respondentov, až 31%, vyjadrila neutrálny postoj k tomuto výroku, druhá najpočetnejšia odpoveď bola, že úplne nesúhlasia alebo nesúhlasia, spolu 51%. To znamená, že majú pozitívnu skúsenosť, lebo pravdepodobne našli pochopenie, porozumenie u starého človeka. Objavili sa aj takí, ktorí s výrokom súhlasili alebo úplne súhlasili, spolu 18%, teda zrejme majú negatívnu skúsenosť, na rozdiel od predchádzajúcej skupiny sa cítia nepochopení zo strany starých ľudí.

6E Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú menej inteligentní ako mladí.“

Len dvaja respondenti vyjadrili úplný súhlas, čo je 1%. Súhlasilo 5 detí, teda 4%, neutrálne sa vyjadrilo 22 detí, čo je 16%. Súhlas s daným výrokom vyjadrilo 34 detí, teda 24% a úplne súhlasilo 78 detí, čo je 55%.

Tab. 4. Otázka 6E.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
6E	absolútna početnosť	2	5	22	34	78
	relatívna početnosť	1%	4%	16%	24%	55%



Graf 4. Otázka 6E.

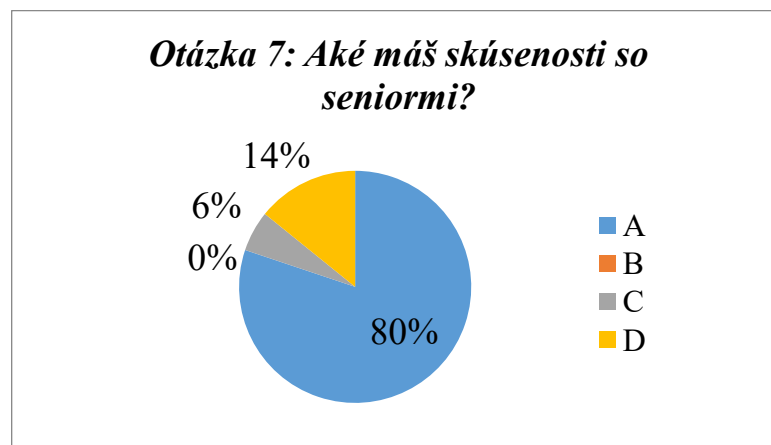
Drvivá väčšina, spolu až 79%, nesúhlasí alebo úplne nesúhlasí s výrokom, a teda ich skúsenosť hovorí, že starý človek sa v komunikácii s nimi javil ako rozumný, rozdávací cenné rady, vychovávajúci... Siedmi respondenti, teda 5% súhlasilo, prípadne úplne súhlasilo s výrokom, to znamená, že vyhodnotili reakciu seniora v určitej situácii ako nerozumnú, neadekvátnu vzhľadom na vek. Uvedomujeme si však, že to nemuselo súvisieť len s vekom daného človeka.

7 Aké máš skúsenosti so seniormi?

Až 113 respondentov, čo je 80%, si vybralo odpoveď A. Uvádzajú, že majú pozitívne skúsenosti. Odpoveď B, teda negatívne, zlé skúsenosti neuviedol žiadny účastník. C odpoveď – žiadne skúsenosti uviedlo 8 respondentov, teda 6% a 20 respondentov, čo je 14%, pri odpovedi D vyjadrovalo rozličné skúsenosti, pozitívne aj negatívne, pričom respondenti uvádzali, že to závisí od jednotlivcov a každý senior môže byť iný. Štyria respondenti uviedli nasledujúce skúsenosti: starí ľudia z nudy stále niečo riešia, ohovárajú, zazerajú, nadávajú v autobuse.

Tab. 5. Otázka 7.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A dobré, vychádzam s nimi	113	80%
B zlé	0	0%
C nemám žiadne skúsenosti	8	6%
D iná odpoveď	20	14%



Graf 5. Otázka 7.

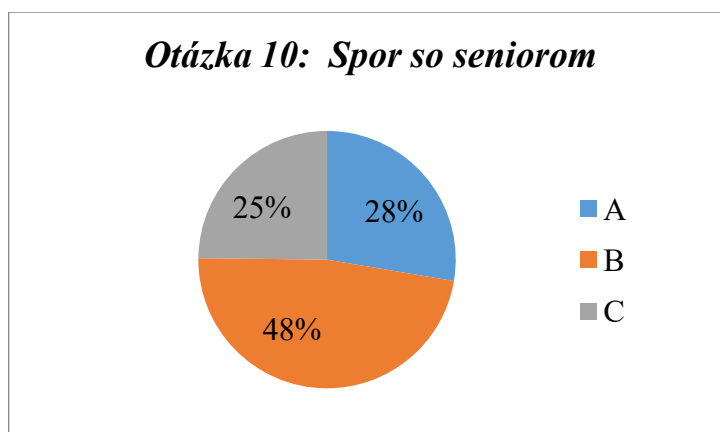
Odpovede na túto otázku sa zdajú byť v súlade s tromi predchádzajúcimi odpoveďami, pretože veľká väčšina si vybrala odpoveď, že má dobré skúsenosti so seniormi, a to sa zároveň potvrdzuje tým, že väčšina vníma rozdielnosť v osobnostiach starých ľudí, nemá pocit, že by im práve starí ľudia nerozumeli a väčšina si tiež nemyslí, že by boli seniori menej inteligentní.

10 Mal si niekedy so seniorom nejaký spor, roztržku, či hádku? Ak áno, uveď aký bol dôvod.

Najviac odpovedí hovorí o tom, že opýtaní nemali roztržku, je to 67 detí, teda 48%. 39 respondentov, čo je 28%, malo spor a uvádza, že dôvodom bola neposlušnosť – 6 detí, hlučnosť a neporiadok, príp. znečisťovanie okolia – 11 detí, nepochopenie a vzájomná antipatia – 8 detí, nevhodné správanie v MHD – 3 deti. 35 detí, teda 25%, si nepamätá, či malo niekedy so seniorom spor.

Tab. 6: Otázka 10.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A áno	39	28%
B nie	67	48%
C nepamätám sa	35	25%



Graf 6. Otázka 10.

Aj odpovede na túto otázku potvrdzujú, že väčšina detí nemá zlé skúsenosti so seniormi.

12 Máš aspoň jedného starého rodiča?

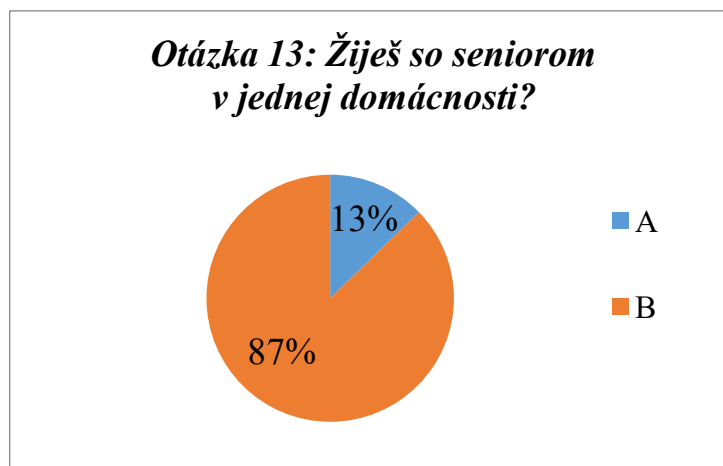
Iba dvaja respondenti uvádzajú, že nemajú starých rodičov. Aj táto skutočnosť môže mať dopad na odpovede, pretože blízky rodinný vzťah so starým rodičom, či rodičmi predznamenáva kladné hodnotenie seniorov ako takých.

13 Žiješ so seniorom v jednej domácnosti?

Drvivá väčšina respondentov, až 123 detí, čo je 87%, uvádza, že nežije v spoločnej domácnosti so seniorom. Len 18 detí, teda 13%, žije v spoločnej domácnosti so seniorom.

Tab. 7. Otázka 13.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A áno	18	13%
B nie	123	87%



Graf 7. Otázka 13.

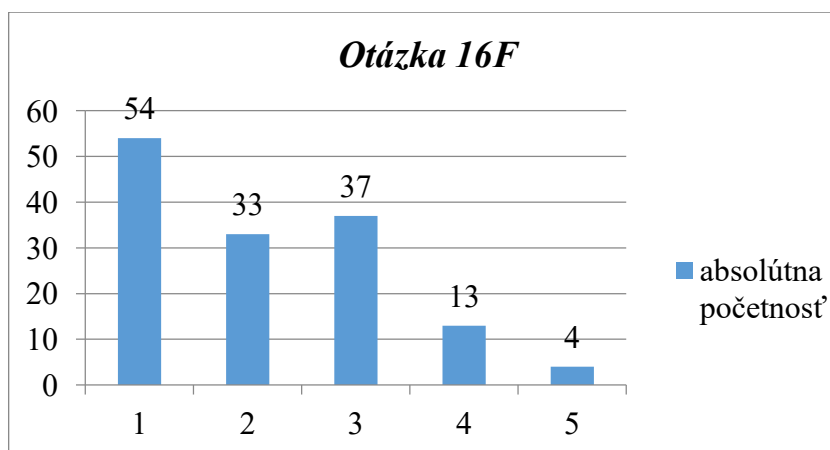
Uvedené skutočnosti naznačujú súvislosť s ostatnými odpoveďami. Domnievame sa, že poukazujú na to, že veľa detí môže mať skúsenosti so seniormi ovplyvnené blízkym vzťahom so starým človekom a vzhľadom na oddelené bývanie si môžu byť vzácní a pamätať si najmä dobré skúsenosti.

16F Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú väčšinou veľmi múdri.“.

54 respondentov, čo je 38%, úplne súhlasí s výrokom, súhlasí 33 detí, teda 24%. Neutrálny postoj – tretí stupeň škály zakružkovalo 37 detí, čo je 26%, nesúhlasí 13 detí, čo je 9% a úplne nesúhlasia 4 deti, čo sú 3%.

Tab. 8. Otázka 16F.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
16F	absolútna početnosť	54	33	37	13	4
	relatívna početnosť	38%	24%	26%	9%	3%



Graf 8. Otázka 16F.

87 detí, teda 62 % s výrokom viac, či menej súhlasí, pokladá starých ľudí za múdrych, čo korešponduje s odpoveďami na otázku 6E (Graf 4). Neutrálne sa vyjadrilo 37 respondentov – 26%, čo môže súvisieť s otázkou č. 7 (Graf 5). S daným tvrdením nesúhlasí a úplne nesúhlasí 17 respondentov, čo predstavuje len 12%.

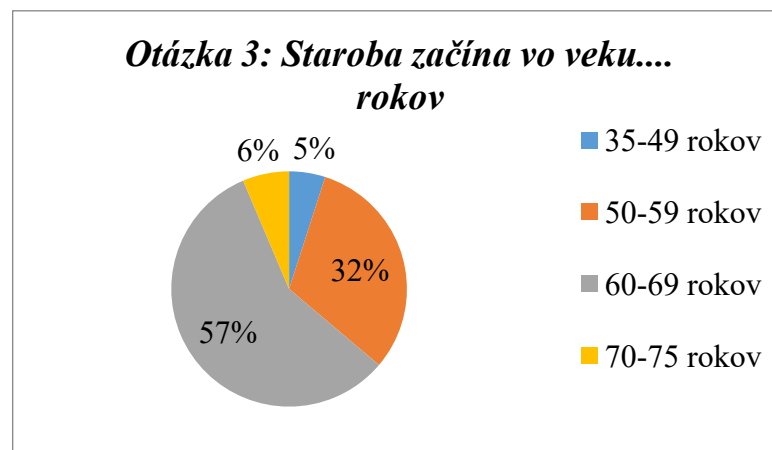
2. cieľ: Zistiť, aké vedomosti o starobe majú žiaci druhého stupňa základnej školy.
(Otázky dotazníka: 3, 4, 14.)

3 Staroba začína podľa mňa vo veku.....rokov. /doplň vek/

Začiatok staroby vidí 7 detí (5%) vo veku 35 až 49 rokov. 44 detí – 32 % uviedlo, že 50 až 59 rokov je začiatok staroby, rozmedzie 60 až 69 rokov uviedlo 81 respondentov, čo je 57%. Deväť respondentov (6%) vnímajú začiatok staroby v rokoch 70 až 75.

Tab. 9. Otázka 3.

Vekové rozpätie	absolútna početnosť	relatívna početnosť
35-49 rokov	7	5%
50-59 rokov	44	32%
60-69 rokov	81	57%
70-75 rokov	9	6%



Graf 9. Otázka 3.

Zistili sme, väčšina respondentov začiatok staroby datuje medzi 50.-59. rok života človeka, čo je v zhode s odbornými informáciami uvedenými v teoretickej časti. Medzi odpoveďami sa však našli aj kuriozity, kedy deti uviedli, že staroba začína už v 35.- 49. roku života, čo označuje ľudí v produktívnom veku.

4 Vyber tvrdenie, s ktorým súhlasíš. /označenie seniora/

A Senior je starý človek so šedivými vlasmi.

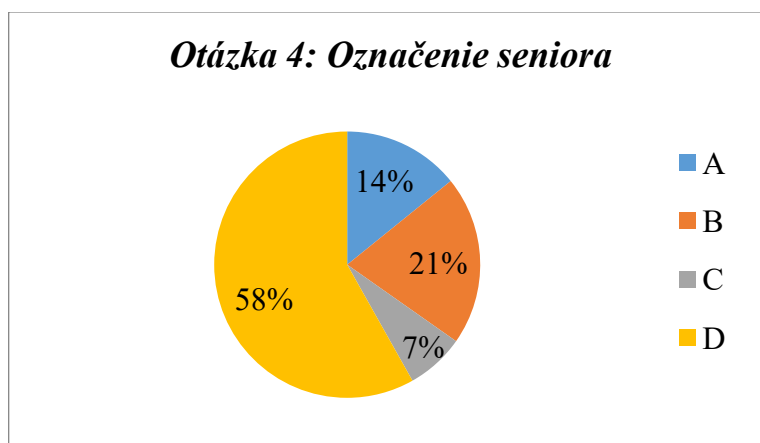
B Senior je nevládny človek, ktorý vyžaduje pomoc.

C Senior je starý človek, ktorý neustále poučuje.

D Senior je starý človek, ktorý dáva cenné rady.

Tab. 10. Otázka 4.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A šedivé vlasy	20	14%
B vyžaduje pomoc	29	21%
C neustále poučuje	10	7%
D dáva cenné rady	82	58%



Graf 10. Otázka 4.

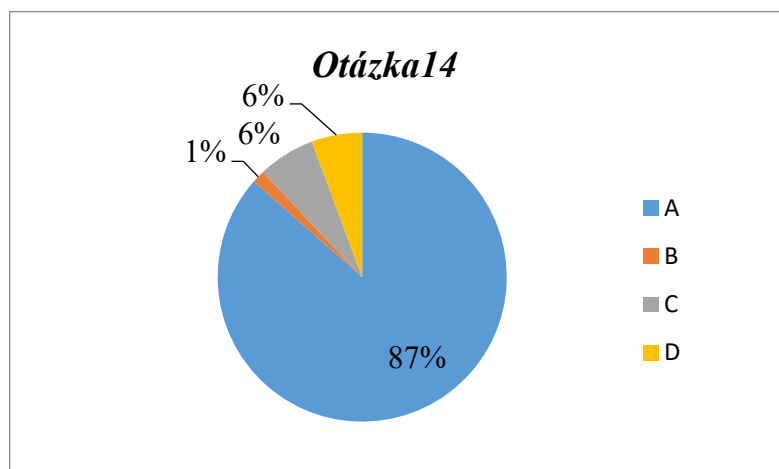
20 respondentov – 14% označilo seniora ako človeka so šedivými vlasmi. Seniora ako nevládneho človeka, ktorý vyžaduje pomoc si predstavuje 29 respondentov, teda 21%. Odpoveď C (Senior ako človek, ktorý neustále poučuje) zakrúžkovalo 10 detí – 7% a seniora ako starého človeka, ktorý dáva cenné rady vidí až 82 detí, čo predstavuje 58% z celkového počtu respondentov.

14 Myslíš si, že starí ľudia chcú zostarnúť doma, alebo v ústavných zariadeniach pre seniorov?

Drvivá väčšina, až 122 respondentov, teda 87%, uviedlo, že doma. Dvaja respondenti – 1% si myslí, že seniori by chceli zostarnúť v zariadeniach pre seniorov. 9 detí, a teda 6% si vybralo odpoveď „neviem“ a osem respondentov, čo je 6%, uvádza inú odpoveď – myslia si, že je to individuálne alebo že je to seniorom jedno, nezáleží im na tom.

Tab. 11. Otázka 14.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A doma	122	87%
B v zariadeniach	2	1%
C neviem	9	6%
D iná odpoveď	8	6%



Graf 11. Otázka 14.

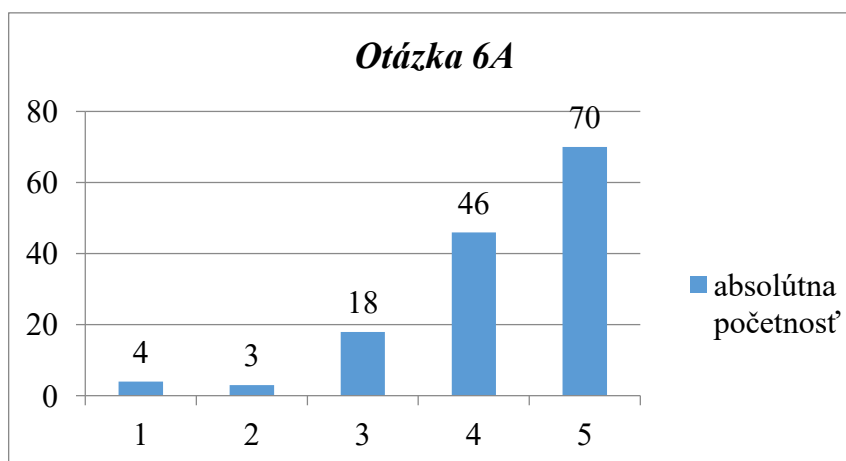
3. cieľ: Zistiť, akú predstavu o postavení seniorov v spoločnosti majú žiaci druhého stupňa základnej školy. (Otázky dotazníka: 6A, 11, 16C, 16D, 16E.)

6A Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia už nemajú spoločnosti čo dať.“

Úplne súhlasia s výrokom 4 deti, teda 3%, druhý stupeň škály – súhlasím zakružkovali 3 deti, čo sú 2%. 18 respondentov – 13% sa vyjadrilo neutrálne. 46 detí – 32% nesúhlasí a 70 detí, čo je 50%, úplne nesúhlasí s daným výrokom.

Tab. 12. Otázka 6A.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
6A	absolútna početnosť	4	3	18	46	70
	relatívna početnosť	3%	2%	13%	32%	50%



Graf 12. Otázka 6A.

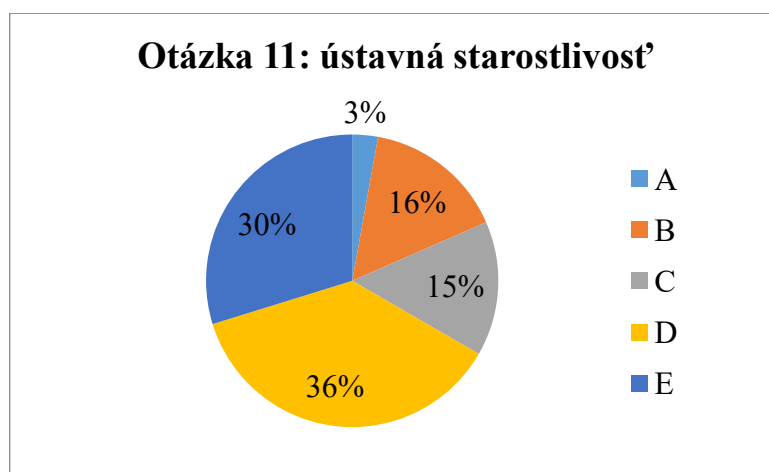
Markantný nesúhlas spolu vyjadrilo až 116 respondentov – 82%, čo môže súvisieť s otázkou č. 5 (Graf 17). Len 18 detí – 13% sa nevedelo rozhodnúť a iba 7 respondentov – 5% si myslí, že starí ľudia nemajú spoločnosti čo dať.

11 Pokladáš za správne, keď rodina umiestni svojich starých rodinných príslušníkov do ústavnej starostlivosti (liečebne, zariadenia pre seniorov)?

Umiestnenie seniorov v zariadení určite pokladajú za správne 4 deti, čo sú 3%, odpoveď „skôr áno“ zakrúžkovalo 22 detí – 16%, „neviem“ vyjadrilo 21 detí – 15%. Skôr nepokladá uvedený krok rodiny za správny 52 respondentov, čo je 36% a 42 detí – 30% to určite nepokladá za správne.

Tab. 13. Otázka 11.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A určite áno	4	3%
B skôr áno	22	16%
C neviem	21	15%
D skôr nie	52	36%
E určite nie	42	30%



Graf 13. Otázka 11.

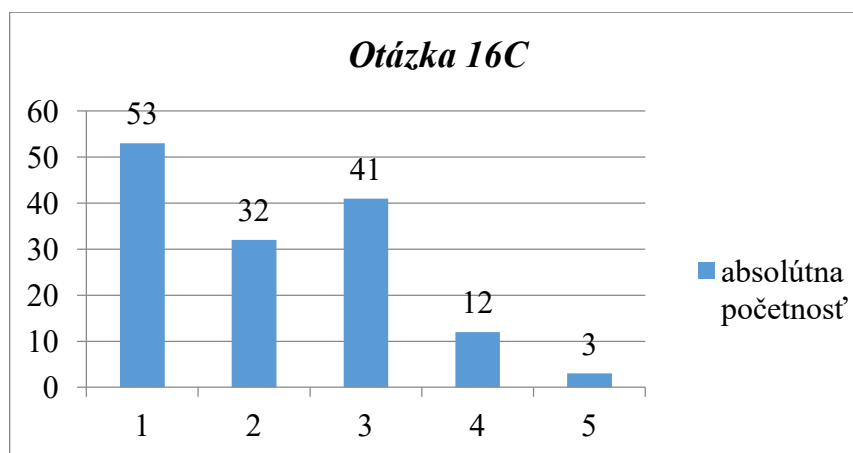
94 respondentov – 66% v zásade nepokladá za správne umiestnenie seniorov v ústavných zariadeniach. 21 detí – 15% nezaujalo konkrétne stanovisko. Až 26 respondentov – 19% to pokladá za správne, hoci v otázke č. 14 (Graf 11) len dvaja sú si vedomí, že to seniori skutočne chcú.

16C Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Rodiny by sa mali postarať o svojich starých členov doma – v domácom prostredí.“

Úplne súhlasí s výrokom 53 detí, čo je 38%, súhlasí 32 respondentov, teda 22% a neutrálne sa vyjadrilo 41 detí – 29%. Nesúhlas, a teda štvrtý stupeň škály, zakrúžkovalo 12 detí – 9% a odpoveď úplne nesúhlasím si vybrali 3 deti – 2% z celkového počtu respondentov.

Tab. 14. Otázka 16C.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
16C	absolútna početnosť	53	32	41	12	3
	relatívna početnosť	38%	22%	29%	9%	2%



Graf 14. Otázka 16C.

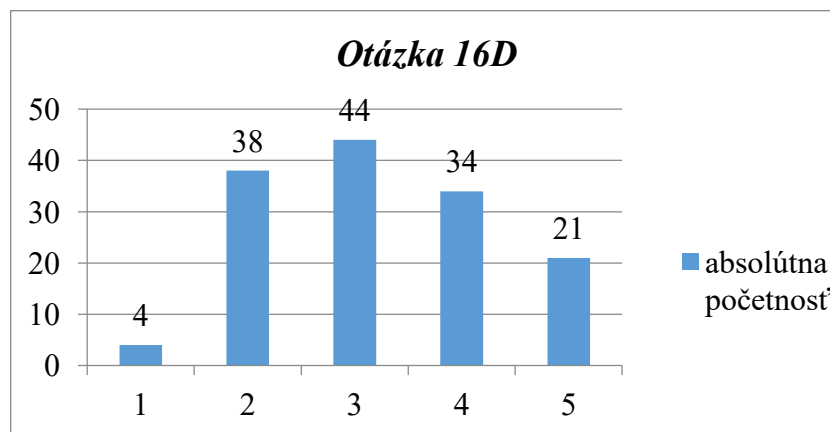
Pozitívne sa vyjadrilo, a teda celkový súhlas s domácou starostlivosťou, označilo 85 respondentov – 60%. Až 41 detí – 29% sa nevie rozhodnúť, 15 detí – 11% viac či menej nesúhlasí s domácou starostlivosťou, čo v súvislosti s otázkou č. 11 poukazuje na rozpor vo vyjadreniach.

16D Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Seniori majú v našej spoločnosti nevýhody, že s nimi akoby nepočítame, len preto, že sú starí.“

4 detí – 3% úplne súhlasia s tým, že seniori sú znevýhodňovaní, 38 detí, a teda 27%, súhlasí s výrokom o „nevýhodách“ seniorov v rámci spoločnosti a 44 detí – 31% sa vyjadrilo neutrálne. Nesúhlas s výrokom vyjadrilo 34 respondentov, čo je 24% a úplne nesúhlasí 21 detí, teda 15% z celkového počtu respondentov.

Tab. 15. Otázka 16D.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
16D	absolútna početnosť	4	38	44	34	21
	relatívna početnosť	3%	27%	31%	24%	15%



Graf 15. Otázka 16D.

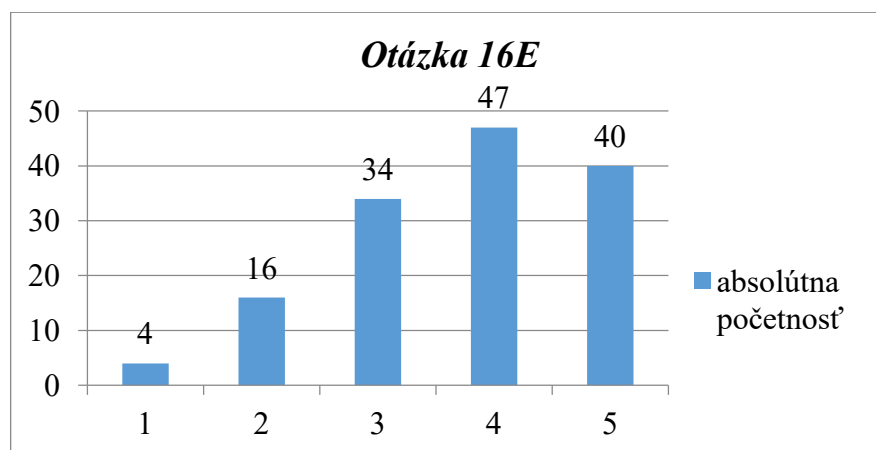
42 detí – 30% sa kladne vyjadruje k výroku a celkovo súhlasí, že seniori majú u nás spoločenské nevýhody. Až 44 detí – 31% nie je úplne rozhodnutých, 55 detí, čo je 39%, celkovo nesúhlasí s tým, že seniori by boli znevýhodňovaní. Z pohľadu pozitívneho, neutrálneho a negatívneho vyjadrenia sa k výroku sú názory akoby vyrovnané a badať súvis s odpoveďami na otázku č. 16E (Graf 16).

16E Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú vylúčení zo spoločnosti a osamelí.“

S výrokem o vylúčení a osamelosti úplne súhlasia 4 žiaci, čo sú 3%, súhlasí 16 detí – 11% a neutrálne stanovisko zaujalo 34 detí, teda 24 %. 47 respondentov, čo predstavuje 34%, nesúhlasí s uvedeným výrokom a 40 detí – 28% úplne nesúhlasí.

Tab. 16. Otázka 16E.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
16E	absolútna početnosť	4	16	34	47	40
	relatívna početnosť	3%	11%	24%	34%	28%



Graf 16. Otázka 16E.

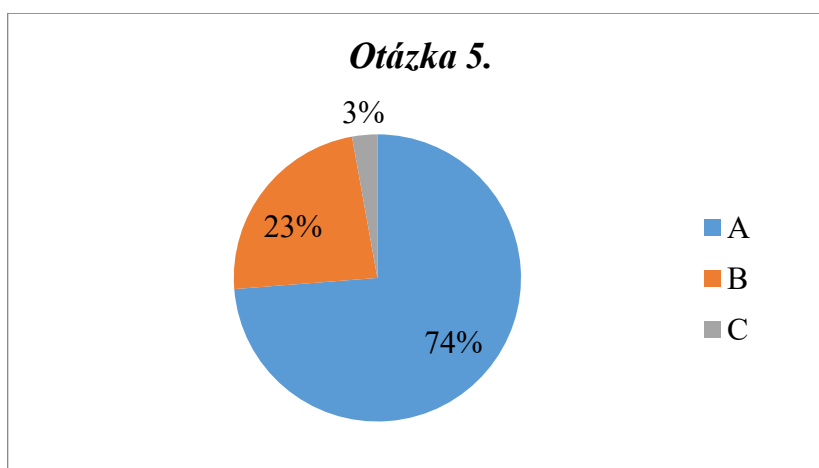
Celkovo sa k výroku vyjadrilo kladne, a teda súhlasí s výrokom 20 respondentov – 14%, 34 detí – 24% sa k výroku postavilo neutrálne a až 87 detí, teda 62% nesúhlasí a stavia sa negatívne k výroku o vylúčení a osamelosti seniorov. V porovnaní s otázkou č. 16D (Graf 15) môžeme povedať, že deti si nevýhody seniorov v spoločnosti uvedomujú, ale nepripúšťajú si možnosť, že by sme starých ľudí zo spoločnosti úplne vylučovali.

**4. cieľ: Zistiť, aký vzťah majú žiaci druhého stupňa základnej školy ku seniorom.
(Otázky dotazníka: 5, 6C, 8, 9, 16A, 16B.)**

5 Máš obľúbenú nejakú tebe blízku, alebo spoločensky uznávanú osobnosť vo veku seniora? /Ak áno, napíš, kto to je./

Tab. 17. Otázka 5.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A	104	74%
B	33	23%
C	4	3%



Graf 17. Otázka 5.

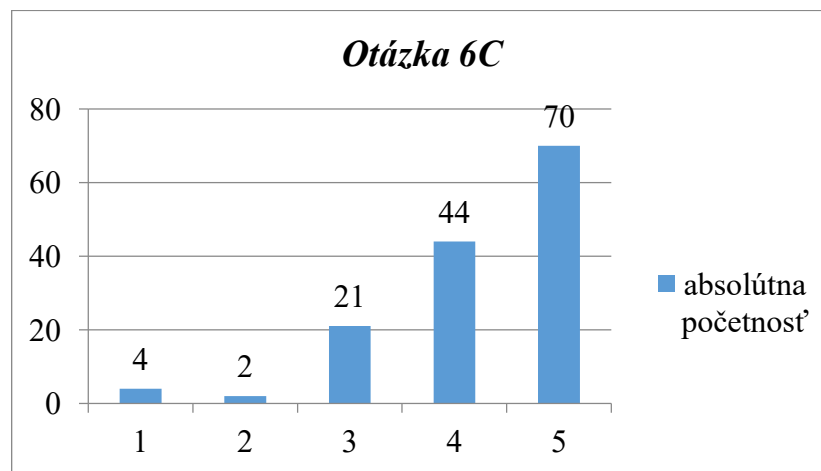
Odpoveď „áno“ na túto otázku uviedlo až 104 respondentov, čo je 74%, z toho odpoveď „babku“ uviedlo 49 detí, „dedka“ – 20 detí, starých rodičov (ako celok) 24 detí, „prababku“ 6 detí a dvaja respondenti uviedli meno svojej učiteľky. 33 detí, čo je 23%, nemá obľúbenú osobnosť vo veku seniora. Inú populárnu osobu uviedli 4 respondenti, čo predstavuje 3%. Aj pri tejto otázke, podobne ako pri otázke č. 12 a č. 13 je zrejماً optika cez blízkeho starého človeka.

6C Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú už len finančnou záťažou pre mladších.“

S uvedeným výrokom úplne súhlasili 4 deti, čo sú 3%, dvaja respondenti – 1% súhlasili a 21 detí, teda 15% sa nevedelo rozhodnúť a vybrali si stredný stupeň škály. Nesúhlas s tým, že seniori sú len finančnou záťažou vyjadrilo 44 detí, čo je 31% a úplne nesúhlasilo 70 detí, čo predstavuje 50%.

Tab. 18. Otázka 6C.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
6C	absolútna početnosť	4	2	21	44	70
	relatívna početnosť	3%	1%	15%	31%	50%



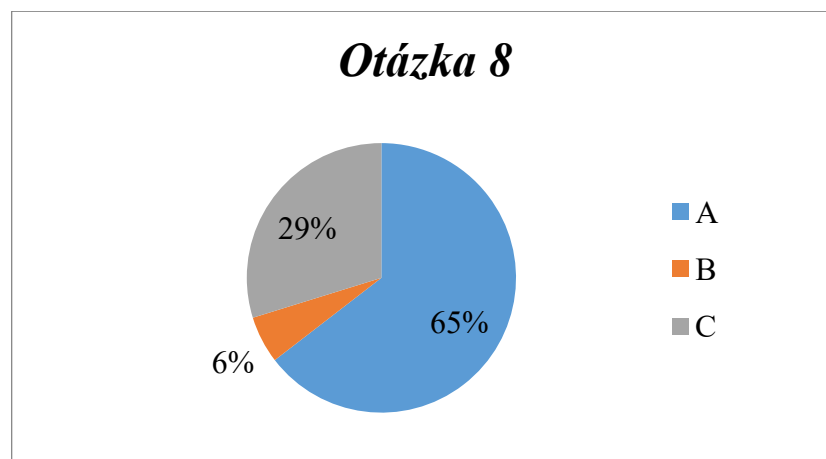
Graf 18. Otázka 6C.

Kladne sa k výroku vyjadrilo a celkovo súhlasilo 6 detí – 4 %, 21 detí – 15 % označilo odpoveď „neviem“, a teda vyjadrili sa neutrálne. Drvivá väčšina až 114 respondentov – 81% nesúhlasí s výrokom, že seniori sú len finančnou záťažou, čo znamená, že majú pozitívny vzťah ku seniorom. Opäť vidíme súlad s otázkou č. 16D (Graf 15) a č. 16E (Graf 16).

8. Je niečo, čo obdivuješ na starých ľuďoch? /Ak áno, doplň čo./

Tab. 19. Otázka 8.

Odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A áno	91	65%
B nie	8	6%
C neviem	42	29%



Graf 19. Otázka 8.

Odpoveď A si vybralo 91 detí, čo je 65%. Z toho najpočetnejšie konkrétne odpovede boli: *skúsenosti, vedomosti* (39 detí); *pomoc, schopnosť poradiť* (15 detí); *životný optimizmus* (10 detí).

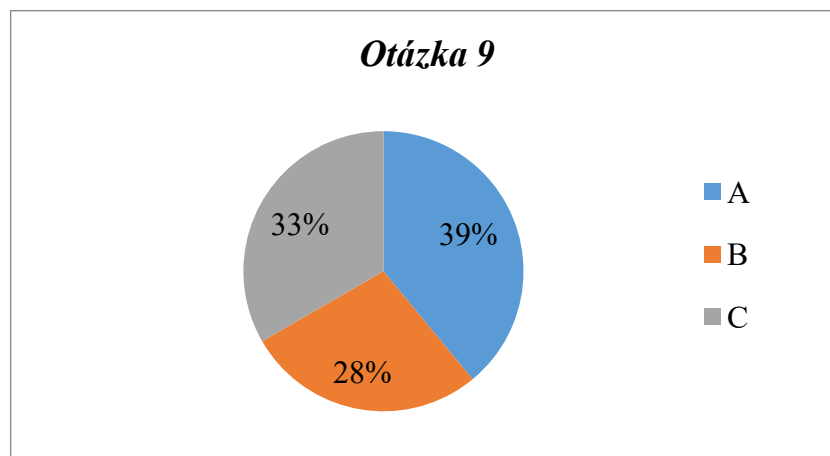
Ďalší respondenti uvádzali rôzne vlastnosti starých ľudí, napríklad *trzeplivosť, dobrosrdečnosť, rozvahu, pracovitosť...*

8 detí – 6% si vybralo odpoveď B („nie“) a až 42 detí – 29% zakrúžkovalo možnosť neviem. V tomto prípade odpoveď A je v korelácii s odpoveďou na otázku č. 5 (Graf 17).

9. Je niečo čo nemáš rád na starých ľuďoch? / Ak áno, doplň čo./

Tab. 20. Otázka 9.

odpoveď	Absolútna početnosť	relatívna početnosť
A áno	55	39%
B nie	39	28%
C neviem	47	33%



Graf 20. Otázka 9.

„Áno“ odpovedalo 55 detí, čo je 39%. Z toho najpočetnejšie odpovede respondenti uvádzali:

prehnané napomínanie (13 detí),

seniori sú neprijemní /nadávajú, kričia, kladú zbytočné otázky.../ (17 detí)

neschopnosť seniorov prispôbiť sa (5 detí).

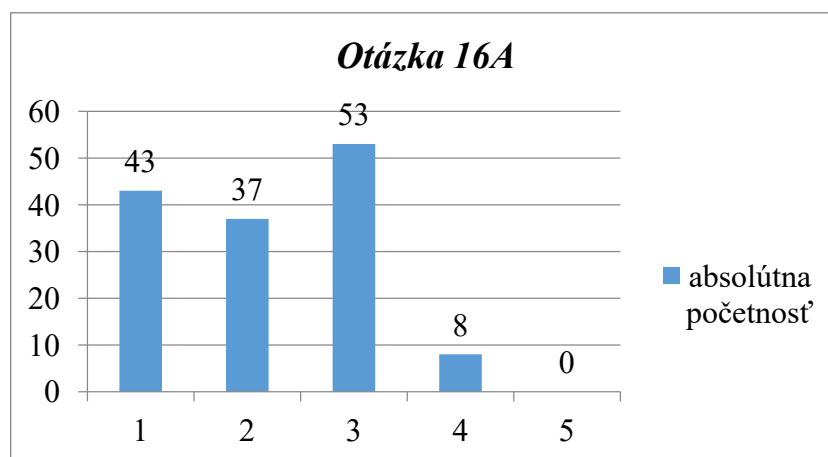
39 detí – 28% si vybralo odpoveď „nie“ a „neviem“ odpovedalo až 47 detí, čo je 33%. V tomto prípade je zarážajúca vyrovnanosť odpovedí a podobne ako v predchádzajúcej otázke pomerne vysoké percento odpovede „neviem“. Výsledok teda upozorňuje na citlivosť otázok a neochotu jasne sa vymedziť.

16A Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú veľmi milí.“

Úplný súhlas vyjadrilo 43 detí, čo je 30%, súhlasilo 37 respondentov, teda 26% a 53 detí – 38% sa rozhodlo označiť možnosť „neviem“. 8 detí – 6% nesúhlasilo s tým, že starí ľudia sú veľmi milí a úplný nesúhlas nezakrúžkoval žiaden respondent.

Tab. 21. Otázka 16A.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
16A	absolútna početnosť	43	37	53	8	0
	relatívna početnosť	30%	26%	38%	6%	0%



Graf 21. Otázka 16A.

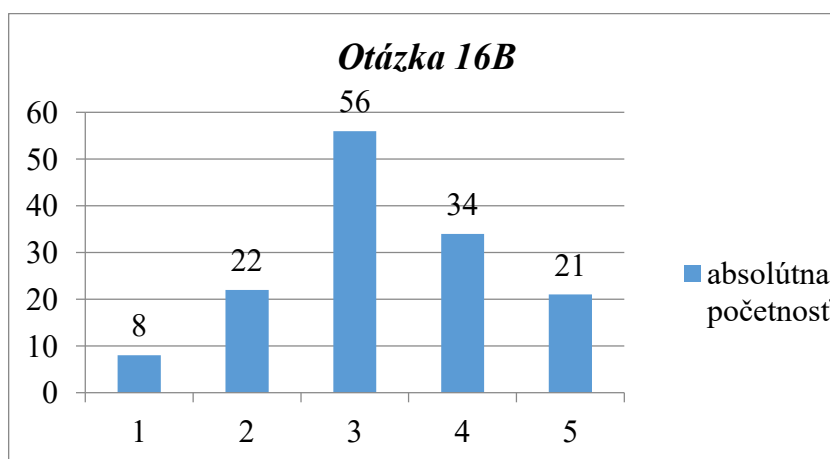
Pozitívne zareagovalo na výrok, že starí ľudia sú veľmi milí a celkový súhlas vyjadrilo až 80 detí, čo je 56%, neutrálne sa vyjadrilo 53 respondentov – 38% a nesúhlas prejavilo 8 detí – 6% z celkového počtu respondentov. Opäť tu vidíme neschopnosť jasne sa vymedziť, podobne ako je možné vidieť pri odpovediach na nasledujúcu otázku č. 16B (Graf 22).

16B Vyjadrenie miery súhlasu/nesúhlasu s výrokom: „Starí ľudia sú veľmi hádavi.“

8 respondentov, čo je 6% úplne súhlasí s uvedeným výrokom, súhlasí 22 detí – 16%. 56 detí, teda 40%, označilo tretí stupeň škály – „neviem“. S výrokom, že starí ľudia sú veľmi hádavi nesúhlasí 34 detí – 23% a úplne nesúhlasí 21 detí, čo je 15% zo všetkých respondentov.

Tab. 22. Otázka 16B.

	škála odpovedí	1	2	3	4	5
16B	absolútna početnosť	8	22	56	34	21
	relatívna početnosť	6%	16%	40%	23%	15%



Graf 22. Otázka 16B.

Kladne reagovalo a celkový súhlas s výrokom o hádavosti seniorov vyjadrilo 30 respondentov, čo predstavuje 22%, neutrálne sa vyjadrilo až 56 detí – 40% a negatívne sa vyjadrilo celkovým nesúhlasom 55 detí, teda 38% z celkového počtu respondentov.

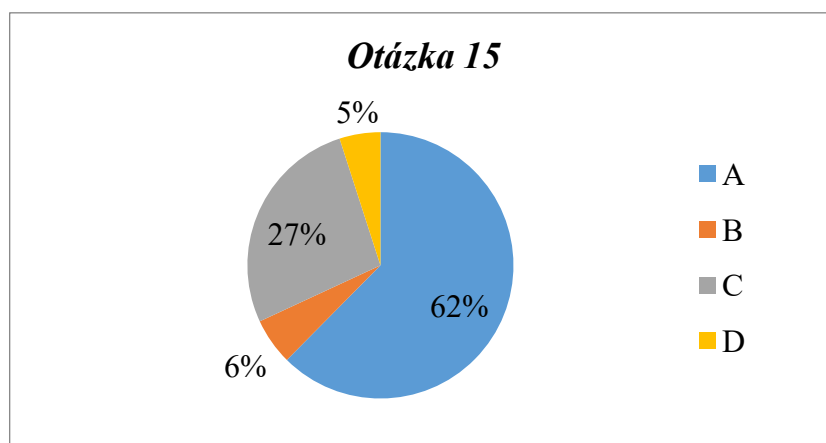
Okrem súvislosti s odpoveďami na otázku č. 16A (Graf 21) a neochotou jasne sa vymedziť, môžeme vidieť aj to, že odpovede na otázku 16B korelujú s odpoveďami na otázku č. 10 (Graf 6), čo nás uisťuje v tom, že deti odpovedali pravdivo.

5. Cieľ: Zistiť, aký pohľad majú respondenti, žiaci druhého stupňa základnej školy na vlastnú starobu. (Otázka dotazníka: 15.).

15. Ako si predstavuješ svoju starobu?

Tab. 23. Otázka 15.

odpoveď	absolútna početnosť	relatívna početnosť
A chcem sa dožiť vysokého veku v zdraví	88	62%
B nechcem sa dožiť staroby	8	6%
C ešte o tom neuvažujem	38	27%
D iná odpoveď	7	5%



Graf 23. Otázka 15.

Až 88 respondentov – 62% si vybralo odpoveď A, vyjadrilo sa, že sa chce dožiť vysokého veku v zdraví. 8 respondentov, teda 6% sa nechce dožiť staroby a 38 respondentov, čo predstavuje 27% uviedlo, že ešte o tom neuvažuje. 7 detí – 5% uviedlo inú predstavu o svojej starobe (napr. dlhá brada, pes, bohatstvo, teplo domova). Pozoruhodné je vyjadrenie 6% detí, ktoré sa nechcú staroby dožiť. Väčšina žiakov, viac ako 70%, už o svojej starobe uvažuje.

5.3 Zhrnutie a interpretácia výsledkov

Odpovede respondentov sme zoskupili do piatich celkov súvisiacich s témou čiastkových cieľov. V súvislosti so starobou si všimame skúsenosti, vedomosti, predstavy o postavení seniorov, vzťahy žiakov ku seniorom a pohľad respondentov na ich vlastnú starobu. Pri analýze informácií zo škál sme nepoužili vyhodnotenie priemerom, ale spojili sme jednotlivé odpovede do blokov a vyhodnotili ich ako pozitívne (stupeň 1 a 2), indiferentné (stupeň 3) a negatívne (stupeň 4 a 5).

Skúsenosti detí so seniormi sú rôzne. Až 78% detí nesúhlasilo s výrokom, že všetci starí ľudia sú rovnakí. Vyvodzujeme z toho, že deti vidia seniorov rôzne, a teda majú s nimi rôzne skúsenosti. Pri výroku o tom, že seniori deťom nerozumejú vyjadrilo 51% detí nesúhlas, to znamená, že našli u nich porozumenie, a teda majú so seniormi pozitívnu skúsenosť. Domnievame sa, že negatívnu skúsenosť v tomto zmysle má 18% respondentov, ktorí sa cítia nepochopení. S výrokom, že starí ľudia sú menej inteligentní ako mladí vyjadrilo súhlas len 7 detí zo 141 respondentov. 79% respondentov s výrokom nesúhlasilo, z čoho vidieť, že väčšine detí sa seniori javia ako rozumní, majú teda s nimi dobré skúsenosti. Potvrdilo sa to aj pri konkrétne postavenej otázke: „Aké máš skúsenosti so seniormi?“, na ktorú 80% žiakov odpovedalo: „dobré, vychádzam s nimi.“ Podľa uvedeného aj pri nasledujúcich otázkach tohto bloku vidíme, že veľká väčšina odpovedí poukazuje na dobré skúsenosti detí so seniormi. Väčšina detí v našom výskume vníma rozdielnosť v osobnostiach starých ľudí, nemá pocit, že by im práve starí ľudia nerozumeli a nemyslia si, že seniori sú menej inteligentní. Domnievame sa, že niektoré odpovede naznačujú súvislosť s tým, že deti majú blízky rodinný vzťah so starým človekom (podľa odpovedí zväčša so starým rodičom). Vzhľadom na oddelené bývanie a vzácnosť spoločných chvíľ si potom môžu pamätať hlavne dobré skúsenosti.

Pri zisťovaní **vedomostí** o starobe sme sa detí pýtali, kedy začína staroba, koho by označili za seniora. Položili sme tiež otázku: „Myslíš si, že starí ľudia chcú zostarnúť doma alebo v ústavných zariadeniach pre seniorov?“. Vek pre starobu nad 50 rokov označilo 95% detí, čo je v súlade s tým, čo je uvedené v teoretickej časti práce. Viac ako polovica respondentov vníma seniora nie cez zovňajšok, ale vidí a pozná aj jeho vnútorné hodnoty. 82 a teda 58% detí označilo seniora ako človeka, ktorý dáva cenné rady. Až 122 zo 141 opýtaných detí si myslí, že seniori chcú zostarnúť doma. Z týchto odpovedí môžeme

vyvodit' záver, že staroba nie je pre deti tohto výskumného súboru tabu a ich vedomosti o starobe sú značné.

Predstavu detí o postavení seniorov v spoločnosti odzrkadľujú odpovede na ďalšie škálové otázky. 82% detí si nemyslí, že by už starí ľudia nemali čo spoločnosti dať. Deti si teda uvedomujú, že seniorom patrí dôstojné miesto v spoločnosti. Viac ako 60% detí pokladá za správne, postarať sa o starých rodinných príslušníkov doma a nepovažujú za správne dať ich do ústavného zariadenia. Odpovede na otázky 16D a 16E o znevýhodňovaní seniorov v spoločnosti nám naznačujú, že respondenti si túto skutočnosť uvedomujú, ale nepripúšťajú možnosť, že by sme starých ľudí zo spoločnosti úplne vylučovali.

Na **vzťah** respondentov ku seniorom sa môžeme pozrieť cez odpovede na šesť otázok. Až 104 detí uvádza, že má obľúbenú osobnosť vo veku seniora. 91 detí obdivuje niečo na starých ľuďoch. Deti obdivujú ich skúsenosti, vedomosti, ochotu pomáhať, optimizmus. 80 detí zo 141 respondentov pokladá starých ľudí za veľmi milých. Na zlé skúsenosti a negatívny vzťah poukazujú deti, ktoré súhlasia s výrokom, že seniori sú už len finančnou záťažou. Z celkového počtu 141 respondentov sa takto vyjadrilo 6 detí. Väčšina detí, viac ako 80%, vyjadruje svojim nesúhlasom s daným výrokom, že má pozitívny vzťah so seniormi. Deti sa vyjadrili aj ku tomu, čo na senioroch nemajú radi. 55 detí nemá rado napomínanie, nadávanie, krik a až 30 detí si myslí, že seniori sú veľmi hádaví.

Okrem **postoja ku starobe** iných ľudí, ktorý je prezentovaný v predchádzajúcom texte, zaujíma už deti staršieho školského veku aj ich vlastná staroba. Až 88 detí sa chce dožiť vysokého veku v zdraví a necelých 27% o tom ešte neuvažuje. Negatívnu sa javí neočakávaná odpoveď 8 detí, ktoré sa nechcú dožiť svojej staroby. Na základe týchto výsledkov sa domnievame, že respondenti vnímajú starobu ako súčasť života.

K celkovému zhodnoteniu výsledkov treba uviesť, že v niektorých prípadoch boli jednotlivé bloky odpovedí na škály – pozitívne, indiferentné, negatívne – vzácné vyrovnané. Ide napríklad o otázku 9 „Je niečo čo nemáš rád na starých ľuďoch?“ a otázku 16D – čo je výrok o znevýhodňovaní seniorov v spoločnosti. V niektorých prípadoch vidíme neschopnosť respondentov jasne sa vymedziť, resp. rozhodnúť sa, a vtedy uprednostnili indiferentnú odpoveď. Markantne sa to prejavilo napr. v otázkach 9, 16A, 16B. Naznačuje to, že v budúcnosti pre túto vekovú kategóriu by mohli byť škály s párnym počtom stupňov vhodnejšie.

5.4 Odporúčania pre prax

Uskutočneným výskumom sme zistili, že respondenti majú vo väčšine prípadov dobré skúsenosti so seniormi, majú značné vedomosti o starobe a o postavení seniorov v spoločnosti. Ich vzťah k seniorom je pozitívny a majú už aj predstavu o svojej starobe. Zdalo by sa, že niet čo zlepšovať. Pri pohľade na výsledky je však dôležité si všimnúť aj tie menej početné odpovede. Tak zistíme, napríklad pri položke 9, že deti sa stretli aj s nadmerným napomínaním, krikom, nadávaním, niektorí hodnotia seniorov ako hádavých. Nemajú radi, že sa seniori nevedia prispôbiť dobe. Štyria respondenti uviedli pri otázke 7 aj také skúsenosti, že starí ľudia z nudy stále niečo riešia, ohovárajú, zazerajú, nadávajú v autobuse. Pri otázke 5 väčšina respondentov uviedla, že má vzor vo veku seniora, no uvádzali hlavne svojich starých rodičov. Myslíme si, že zmierňovať medzigeneračné napätie neustálym napomínaním, či poučaním detí zrejme nebude postačujúce. Navrhujeme preto obrátiť viac pozornosť na dospelých a starých ľudí. Tam vidíme potrebu dovzdelávania, aby sa aj starší ľudia boli schopní a hlavne ochotní priblížiť sa k problémom detí a dospievajúcich. Navrhujeme uprednostňovať výchovu vlastným príkladom a to nielen v rodinách, ale aj v školách. Aby dospelí boli vzorom nie len pre svoje deti, vnukov a vnučky, ale pre všetky deti, s ktorými sa stretnú. Dospelí sa musia naučiť nielen formovať postoje detí, ale aj meniť svoje vlastné. Potrebujú sa naučiť ako s deťmi komunikovať a nie s nimi manipulovať. Odporúčame preto tieto témy zaradiť do celoživotného vzdelávania a prijať opatrenia na zatraktívnenie tohto typu vzdelávania.

ZÁVER

V súčasnej dobe hľadáme odpovede na to, kde sa v našich deťoch berie toľko agresivity, nezájmu. Zvažujeme, aké formy starostlivosti o seniorov sú etické a zároveň ekonomické.

V teoretickej časti tejto práce sme sa zamerali na objasnenie pojmov súvisiacich s vývinovým obdobím pubescencie a staroby. Pozornosť sme venovali predovšetkým zmenám, ktoré s týmito obdobiami súvisia. Tretia kapitola podáva informácie o vzťahoch, hodnotách a postojoch.

Praktická časť práce je zameraná na naplnenie hlavného výskumného cieľa, a teda zistiť, ako vnímajú starobu žiaci druhého stupňa základnej školy. Zadefinované sú tu aj výskumné otázky a čiastkové ciele, ktoré sa venujú zisťovaniu skúseností žiakov so seniormi, vedomostí o starobe, predstave o postavení seniorov, vzťahom so seniormi a pohľadu detí na ich vlastnú starobu. Pre naplnenie cieľov sme zvolili metódu dotazníkového zisťovania. Úplne nám dotazník vyplnilo 141 žiakov. Získané údaje sme zaznamenali do tabuliek a grafov a následne roanalyzovali. Veľká väčšina odpovedí hovorí o tom, že deti majú dobré skúsenosti so seniormi. Zisťovanie vedomostí o starobe ukázalo, že 95% detí sa vyjadrilo o začiatku staroby v súlade s odbornými informáciami, ktoré uvádzame v teoretickej časti. Pri pohľade na predstavu detí o postavení seniorov v spoločnosti sme zistili, že viac ako 82% detí si nemyslí, že by už seniori nemali čo spoločnosti dať. Pravdepodobne negatívnu skúsenosť a vzťah k starým ľuďom majú deti, ktoré si myslia, že seniori sú už len finančnou záťažou, nemajú rady ich napomínanie, krik, nadávanie a približne pätina detí si myslí, že seniori sú veľmi hádavi.

Z uvedeného vyplýva, že postoj žiakov druhého stupňa základnej školy ku starnutiu a starobe možno pokladať za pozitívny. Môže byť nádejou, že násilnosti a ageizmus v budúcnosti nebudú narastať. Len nesmieme zabudnúť, že práve tieto deti sú vo veku, kedy im je nutné výchovou a hlavne vlastným príkladom ukazovať správnu cestu. Ako sa dospelí správajú ku svojim rodičom, tak sa budú v budúcnosti ich deti správať v starobe ku nim. To, či sme pre naše deti v tomto smere dostatočne pozitívnym vzorom sa pokúsila odkryť aj táto práca. Stále totiž platí, že deti sú našim zrkadlom. Ďalším dôležitým faktom je, že ak chceme mať dobrú starobu, musíme na to pripraviť nielen naše deti, ale i seba.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] **BALOGOVÁ, Beáta.** *Seniori*. Prešov : Akcent print, 2005. ISBN 80-969274-9-3.
- [2] **BLATNÝ, Marek, (ED.).** *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3.
- [3] **ČELEDOVÁ, Libuše, KALVACH, Zdeněk a ČEVELA, Rostislav.** *Úvod do gerontologie*. Praha : nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3404-3.
- [4] **CHRÁSKA, Miroslav.** *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha : Grada Publishing, a. s., 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- [5] **ERIKSON, Erik Homburger.** *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha : Portál, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-262-0786-3.
- [6] **GARY, L. Creasey a KOBLEWSKI, P. J.** Adolescent grandchildren,s relationships with maternal andpaternal grandmothers and grandfathers. *Journal of Adolescence*, 14. 1991.
- [7] **GAVORA, Peter.** *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- [8] **GRUSS, Peter.** *Perspektivy stárnutí*. Praha : Portál, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7367-605-6.
- [9] **HAMILTON, H. A.** Extendedfamilies and adolescent well-being, *Journal of Adolescence health*, 36. 2005.
- [10] **HARTL, Pavel.** *Stručný psychologický slovník*. Praha : Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7178-803-1.
- [11] **HAYES, Nicky.** *Základy sociální psychologie*. Praha : Portál, s.r.o., 1998. ISBN 80-7178-198-3.
- [12] **JAKABČIC, Ivan.** *Základy vývinovej psychológie*. Bratislava : Vydavateľstvo IRIS, 2002. ISBN 80-89018-34-3.
- [13] **JEŘÁBEK, Hynek a kol.** *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 2013.
- [14] **KASANOVÁ, Anna.** *Spríevodca sociálneho pracovníka II Seniori a samospráva*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008. s. 47. ISBN 978-80-8094-254-0.

- [15] **KERN, Hans a kol.** *Přehled psychologie*. Praha : Portál, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-262-0105-2.
- [16] **KONČEKOVÁ, Ľuba.** *Vývinová psychológia*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010. ISBN 978-80-7165-811-5.
- [17] **KŘIVOHLAVÝ, Jaro.** *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3604-4.
- [18] **LANGMEIER, Jozef a KREJČÍŘOVÁ, Dana.** *Vývojová psychologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- [19] **MACEK, Petr.** *Adolescence*. Praha : Portál, s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- [20] **NAKONEČNÝ, Milan.** *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha : Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.
- [21] **NOVOTNÁ, Eliška.** *Základy sociologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2396-9.
- [22] **ŘEZÁČ, Jaroslav.** *Sociální psychologie*. Brno : Paido . edice pedagogickoé literatury, 1998. s. 42. ISBN 80-85931-48-6.
- [23] **ŘÍČAN, Pavel.** *Cesta životem Vývojová psychologie*. Praha : Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7367-124-7.
- [24] **STUART- HAMILTON, Ian.** *Psychologie stárnutí*. Praha : Portál, s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-274-2.
- [25] **ŠÚTOVEC, Ján a kol.** *Psychológia a pedagogika*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1994. ISBN 80-217-0575-2.
- [26] **VÁGNEROVÁ, Marie.** *Vývojová psychologie, Dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, s.r.o., 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [27] —. *Základy psychologie*. Praha : karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.
- [28] **VOĽANSKÁ, Ľubica.** *"V hlave tridsať, v krížoch sto"*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2016. ISBN 978-80-224-1544-6.
- [29] **VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan (Eds).** *Sociální psychologie*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

[30] ŽUMÁROVÁ, Monika a BALOGOVÁ, Beáta. *Medzigeneračné mosty*. Svidník : MENTA MEDIA, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-89392-08-7.

ZOZNAM TABULIEK

Tab. 1. Vek respondentov.....	37
Tab. 2. Otázka 6B.....	38
Tab. 3. Otázka 6D.....	39
Tab. 4. Otázka 6E.....	40
Tab. 5. Otázka 7.....	41
Tab. 6: Otázka 10.....	42
Tab. 7. Otázka 13.....	43
Tab. 8. Otázka 16F.....	44
Tab. 9. Otázka 3.....	45
Tab. 10. Otázka 4.....	46
Tab. 11. Otázka 14.....	47
Tab. 12. Otázka 6A.....	48
Tab. 13. Otázka 11.....	49
Tab. 14. Otázka 16C.....	50
Tab. 15. Otázka 16D.....	51
Tab. 16. Otázka 16E.....	52
Tab. 17. Otázka 5.....	53
Tab. 18. Otázka 6C.....	54
Tab. 19. Otázka 8.....	55
Tab. 20. Otázka 9.....	56
Tab. 21. Otázka 16A.....	57
Tab. 22. Otázka 16B.....	58
Tab. 23. Otázka 15.....	59

ZOZNAM GRAFOV

Graf 1. Vek respondentov.....	37
Graf 2. Otázka 6B.....	38
Graf 3. Otázka 6D.....	39
Graf 4. Otázka 6E.....	40
Graf 5. Otázka 7.....	41
Graf 6. Otázka 10.....	42
Graf 7. Otázka 13.....	43
Graf 8. Otázka 16F.....	44
Graf 9. Otázka 3.....	45
Graf 10. Otázka 4.....	46
Graf 11. Otázka 14.....	47
Graf 12. Otázka 6A.....	48
Graf 13. Otázka 11.....	49
Graf 14. Otázka 16C.....	50
Graf 15. Otázka 16D.....	51
Graf 16. Otázka 16E.....	52
Graf 17. Otázka 5.....	53
Graf 18. Otázka 6C.....	54
Graf 19. Otázka 8.....	55
Graf 20. Otázka 9.....	56
Graf 21. Otázka 16A.....	57
Graf 22. Otázka 16B.....	58
Graf 23. Otázka 15.....	59

ZOZNAM PRÍLOH

PI..... DOTAZNÍK

PRÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Milí žiaci, dovoľujeme si Vás požiadať o vyplnenie predloženého dotazníka, ktorý je súčasťou bakalárskej práce na tému: „Staroba a starnutie z pohľadu žiakov druhého stupňa základnej školy“.

Dotazník je anonymný, nepodpisujte sa, prosím. Ďakujeme Vám za čas strávený pri jeho vyplňovaní.

Vaše odpovede na jednotlivé otázky, prosím, zakrúžkujte, alebo tam, kde sú vybodkované miesta – dopíšte.

1. Vek: napíš, koľko máš rokov

2. Pohlavie:

- a) som chlapec
- b) som dievča

3. Staroba začína podľa mňa vo vekurokov. /doplň vek/

4. Vyber tvrdenie, s ktorým súhlasíš:

- a) Senior je starý človek so šedivými vlasmi.
- b) Senior je nevládny človek, ktorý vyžaduje pomoc.
- c) Senior je starý človek, ktorý neustále poučuje.
- d) Senior je starý človek, ktorý dáva cenné rady.

5. Máš obľúbenú nejakú tebe blízku, alebo spoločensky uznávanú osobnosť vo veku seniora? /Ak áno, napíš, kto to je./

- a) áno, je to
- b) nie
- c) áno mám, ale je to iný vzor – je to:

6. Vyjadri sa /zakrúžkuj číslo/, ako veľmi súhlasíš, alebo nesúhlasíš s výrokmí:

A) „Starí ľudia už nemajú spoločnosti čo dať.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

B) „Starí ľudia sú všetci rovnakí.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

C) „Starí ľudia sú už len finančnou záťažou pre mladších.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

D) „Starí ľudia deťom nerozumejú.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

E) „Starí ľudia sú menej inteligentní ako mladí.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

7. Aké máš skúsenosti so seniormi?

- a) dobré, vychádzam s nimi
- b) zlé
- c) nemám žiadne osobné skúsenosti
- d) iná odpoveď /popíš svoje iné skúsenosti/:

8. Je niečo, čo obdivuješ na starých ľuďoch?/Ak áno, doplň čo./

- a) áno
- b) nie
- c) neviem

9. Je niečo, čo nemáš rád na starých ľuďoch?/Ak áno, doplň čo./

- a) áno
- b) nie
- c) neviem

10. Mal si niekedy so seniorom nejaký spor, roztržku, či hádku? / Ak áno, uveď, aký bol dôvod./

- a) áno
- b) nie
- c) nepamätám sa

11. Pokladáš za správne, keď rodina umiestni svojich starých rodinných príslušníkov do ústavnej starostlivosti (liečebne, zariadenia pre seniorov)?

- a) určite áno
- b) skôr áno
- c) neviem
- d) skôr nie
- e) určite nie

12. Máš aspoň jedného starého rodiča?

- a) áno
- b) nie

13. Žiješ so seniorom v jednej domácnosti?

- a) áno
- b) nie

14. Myslíš si, že starí ľudia chcú zostarnúť doma, alebo v ústavných zariadeniach pre seniorov?

- a) doma
- b) v zariadeniach pre seniorov
- c) neviem
- d) iná odpoveď:

15. Ako si predstavuješ svoju starobu?

a) chcem sa dožiť vysokého veku v zdraví

b) nechcem sa dožiť staroby

c) ešte o tom neuvažujem

d) iná odpoveď /popíš svoju predstavu/:

16. Vyjadri sa /zakrúžkuj číslo/, ako veľmi súhlasíš, alebo nesúhlasíš s výrokmi:

A) „Starí ľudia sú veľmi milí.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

B) „Starí ľudia sú veľmi hádavi,“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

C) „Rodiny by sa mali postarať o svojich starých členov doma – v domácom prostredí.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

D) „Seniori majú v našej spoločnosti nevýhody, že s nimi akoby nepočítame, len preto, že sú starí.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

E) „Starí ľudia sú vylúčení zo spoločnosti a osamelí.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím

F) „Starí ľudia sú väčšinou veľmi múdri.“

úplne súhlasím 1 2 3 4 5 úplne nesúhlasím